

POMÓŻ
WYSTARTOWAĆ
NIEPEŁNOSPRAWNYM

Pomóż wystartować niepełnosprawnym

Wydawca: Fundacja Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnym Ruchowo

redakcja merytoryczna: Aleksandra Michalak i Weronika Pielas

autorzy Przewodnika po uprawnieniach: Mateusz Gruntowski, Anna Drabarz, Anna Góral

korekta: Anna Drabarz

grafika i skład: Imaginatoria www.imaginatoria.pl

Publikacja wydana w ramach projektu Pomóż wystartować niepełnosprawnym.

Projekt współfinansowany przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Publikacja wydana została na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska. Oznacza to, że wszystkie zawarte w niej treści można kopiować i dowolnie wykorzystywać, a także tworzyć na ich podstawie utwory zależne pod warunkiem podania autora oraz nazwy licencjodawcy: Fundacja Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnym Ruchowo, www.fpmiinr.org.pl.

Spis treści

■ Lokalne dobre praktyki	5
Zobaczyć barwę, poczuć zapach, usłyszeć dźwięk – zajęcia w Sali Doświadczenia Świata	7
Punkt Informacyjny dla Osób Niepełnosprawnych	11
Partnerstwo lokalne we wspieraniu organizacji pozarządowych działających na rzecz niepełnosprawnych na terenie powiatu i miasta Brodnicy	14
Poznaj siebie 2	17
Ochrona różnorodności biologicznej terenów rolniczych – ostoja genowa w ogrodach przy Środowiskowym Ośrodku Wsparcia w Kolniku	19
Lepszy start	21
Festiwal Słońca – Przegląd Teatrów Niepełnosprawnego Aktora	23
Wykorzystaj swoją szansę	25
„Promyk” grupa samopomocy dla rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi	26
Powiatowe Igrzyska Osób Niepełnosprawnych	29
Jaka to melodia?	31
■ Dobre praktyki i modele działań NGO	33
4 kroki – wsparcie osób niesłyszących na rynku pracy II	35
Wsparcie osób niepełnosprawnych ruchowo na rynku pracy	39
Aktywizacja przez sztukę, muzykę i teatr	41
Aktywizacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych z wykorzystaniem ICT	45
■ Przewodnik po uprawnieniach i ulgach dla osób niepełnosprawnych	53

Przedmowa

W 2011 roku Teatr 21 pracujący z młodzieżą z Zespołem Downa wystawił sztukę pt. „Portret – kto wymyślił moją twarz?” Odnotowałam z niej jedną z kwestii Fryzjera: „Umyję Panu myśli. Uczeszę marzenia. Poskładam pytania. Podetnę stresy ...”

Od tytułu sztuki począwszy, przez kwestię Fryzjera, mamy tu poetycką metaforę przyczyn marginalizacji, często marginalizacji wielokrotnej, licznej polskiej mniejszości, jaką stanowią osoby niepełnosprawne. Czymże więc jest ta marginalizacja, jeśli nie wyobcowaniem społecznym, małym samopoznaniem, nieumiejętnością konstruktywnego myślenia i komunikowania własnych przemyśleń, brakiem umiejętności adaptacyjnych i uniwersalnych, zbyt małymi kompetencjami społecznymi, zbyt niskimi kwalifikacjami ogólnymi i zawodowymi. Litanię można by rozszerzać, rozbudowywać.

Jednym z najważniejszych marzeń każdego człowieka („Uczeszę marzenia”) jest dobra, godna, satysfakcjonująca praca. Truizm? Oczywiście tak, ale... mamy w Polsce około 3 miliony osób niepełnosprawnych w wieku aktywności zawodowej, z czego pracuje około 600 tysięcy. To tylko 20 proc., mniej niż w innych „cywilizowanych” krajach, ale więcej niż dwa lata temu (wtedy było 16 proc.).

Ten procent musi rosnąć; takie są wymagania ekonomiczne i społeczne. Remedium może tu stanowić aktywizacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych. Aktywizacja to proces, a nie akcja, często długi proces, bo ma być prawdziwym i rzeczowym wyrównywaniem szans. Do tego dążymy i do tego zobowiązaliśmy się jako kraj i jako społeczeństwo.

Publikacja Fundacji Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnosprawnym Ruchowo „Pomóż wystartować niepełnosprawnym” to pokłosie konkursu na temat dobrych praktyk w procesie aktywizacji zawodowej i społecznej niepełnosprawnych. Warunkiem uczest-

nictwa w tym konkursie była organizacja działań aktywizacyjnych w małych miastach i wsiach. W publikacji pokazano efekty projektów, które konkurs wygrały oraz tych, które znalazły się poza podium, ale dobrych i ciekawych. Ukazanie procesu aktywizacji zawodowej i społecznej w jej działaniu, od celu poprzez organizację, stosowane metody i narzędzia, po efekty i sposoby jej utrwalania – to rzeczywisty opis dobrych praktyk, wzmocniony dodatkowo wypowiedziami uczestników projektów.

Dodatkowo w publikacji pokazano działanie czterech dużych organizacji pozarządowych, które pracują na rzecz tej grupy w dużych aglomeracjach, ale umiejętnie przenoszą swoje doświadczenia i umiejętności do małych miejscowości, gdzie z wyrównywaniem szans jest często trudniej.

Uzupełnieniem wydawnictwa jest rozdział o ulgach i uprawnieniach, czyli informator dla osób niepełnosprawnych oraz osób i podmiotów z ich otoczenia, o prawach związanych z posiadaniem grupy i stopnia niepełnosprawności, możliwościach dofinansowań i wsparcia instytucjonalnego.

Dobre praktyki przedstawione od strony warsztatu pracy, procesu realizacji i efektów są prawie jak przepisy gotowe do zastosowania – powinny zadziałać systemem kaskadowym, powinna powstać moda na aktywizację zawodową i społeczną niepełnosprawnych, marginalizowanych, wykluczanych, zagrożonych, potrzebujących.

Taka była idea konkursu, taki jest cel publikacji – pokazując różnorodne dobre praktyki, chcemy pogratulować ich realizatorom, ale przede wszystkim chcemy „zarazić” innych, namówić, by u siebie też wdrożyli proces aktywizacji osób niepełnosprawnych.

To się udaje, przynosi rezultaty i satysfakcję.

Krystyna Wojakowska – Lewicka

Sala Doświadczania Świata, I miejsce w konkursie „Przełamujemy bariery – dobra praktyka na rzecz osób niepełnosprawnych”

Lokalne dobre praktyki

Z roku na rok pojawia się coraz więcej projektów na rzecz osób niepełnosprawnych, mieszkających na terenach wiejskich i w małych miastach. Są to inicjatywy bardzo różnorodne: od wydarzeń artystycznych i sportowych, poprzez działania samopomocowe, rehabilitacyjne i prozdrowotne, aż po złożone, wieloletnie projekty mające na celu kompleksową aktywizację edukacyjną i zawodową. Przedsięwzięcia te w innowacyjny sposób korzystają z zasobów lokalnych, takich jak wyposażona w nowoczesny sprzęt komputerowy biblioteka czy ogród chroniący rzadkie gatunki roślin i zwierząt. Dzięki organizacjom i instytucjom, które nadesłały zgłoszenia do zorganizowanego przez naszą Fundację konkursu „Przełamujemy bariery – dobra praktyka na rzecz osób niepełnosprawnych”, możemy przedstawić przykłady takich działań (w tym opisy nagrodzonych projektów). Są one dowodem na to, że również poza dużymi aglomeracjami można realizować ambitne przedsięwzięcia aktywizujące osoby niepełnosprawne.

Sala Doświadczania Świata, I miejsce w konkursie „Przełamujemy bariery – dobra praktyka na rzecz osób niepełnosprawnych”

Zobaczyć barwę, poczuć zapach, usłyszeć dźwięk – zajęcia w Sali Doświadczania Świata

obszar: rehabilitacja/ aktywizacja społeczna, **realizator:** Stowarzyszenie Rodziców i Opiekunów Dzieci Niepełnosprawnych „Dać Szansę” w Wadowicach, **1 miejsce** w konkursie „Przełamujemy bariery – dobra praktyka na rzecz osób niepełnosprawnych”

Czym jest Sala Doświadczania Świata

Terapia w Sali Doświadczania Świata, zwana również terapią Snoezelen (niem. *snuffelen* – węszyć, *doezelen* – drzemać), polega na zapewnianiu osobom niepełnosprawnym o obniżonej sprawności intelektualnej (zwłaszcza dzieciom oraz młodzieży) wyciszenia emocjonalnego, relaksu, a, co za tym idzie, również rozwoju. W Sali Doświadczania Świata dzieci otrzymują szereg bodźców, które przyczyniają się do ogólnej aktywizacji – przyspieszenia procesów rozwoju i gotowości życiowej, integracji struktur społecznych, relaksacji, rozwinięcia umiejętności komunikacji niewerbalnej. Bodźce mają różnorodny charakter i wywoływane są przez efekty świetlne, kolory, dźwięki, muzykę, zapachy, itp. Połączenie różnych faktur materiałów na ścianie pomaga w rozwijaniu zmysłu dotyku, poczucie równowagi rozwijane jest za pomocą regulowanych podłog. Techniki stosowane w terapii pozwalają na

sensoryczną aktywizację dzieci niepełnosprawnych, które rozpoczynają proces rehabilitacji niejako na nowo, w swoim tempie, uaktywniając często uśpięne zmysły.

Terapia jest szczególnie przydatna w przypadku takich schorzeń jak: autyzm, zespół Downa, ADHD, zaburzenia mowy. Ważne jest odpowiednie dawkowanie terapii Snoezelen – zajęcia w Sali Doświadczania Świata mają pomagać w uzyskaniu lepszych rezultatów standardowej terapii, a nie ją zastępować. Przyjęta częstotliwość zajęć została skonsultowana z pedagogami specjalnymi oraz logopedami zaangażowanymi w projekt.

Celem projektu był zakup wyposażenia do nowopowstałej Sali Doświadczania Świata oraz zorganizowanie zajęć z pedagogiem specjalnym i logopedą dla 100 osób – niepełnosprawnych dzieci

Sala Doświadczenia Świata to sala terapeutyczna dla niepełnosprawnych dzieci i młodzieży. Projekt został zrealizowany w Wadowicach. Jego zasięg był dużo większy. Skorzystała z niego setka dzieci z terenów gmin: Wadowice, Andrychów, Brzeźnica, Budzów, Kalwaria Zebrzydowska, Kęty, Lanckorona, Mucharz, Przeciszów, Spytkowice, Stryszów, Tomice, Wieprz, Zator i Zembrzyce. Działania projektu zrealizowano w okresie od lutego do sierpnia 2011 roku. Na ich przeprowadzenie uzyskano dofinansowanie w wysokości 100 000 PLN ze środków Kompanii Piwowarskiej SA.

i młodzieży w wieku 0-18 lat. Nie mniej istotnym celem, było uświadomienie społeczności, jak ważną rolę odgrywa akceptacja. Akceptacja sprawia, że osoba, która z różnych powodów ulega marginalizacji, ma szansę stać się pełnoprawnym członkiem społeczności.

Dla kogo powstała Sala

Dzieci na wsiach i w małych miastach mają pod każdym względem utrudniony życiowy start. Negatywny odbiór osób niepełnosprawnych dyktowany jest nieufnością i brakiem akceptacji ze strony społeczności lokalnej, których przyczyna leży w lęku i niewiedzy na temat niepełnosprawności.

Dzieci niepełnosprawne mają niewiele możliwości aktywnego pełnienia ról społecznych w swoim środowisku. Osiągnięcie choćby niewielkiego stopnia samodzielności zależy od nabycia przez nie umiejętności: sprawnego komunikowania się, poruszania się oraz nawiązywania kontaktów interpersonalnych.

Projekt był skierowany do 100 dzieci niepełnosprawnych w wieku 0-18 lat zamieszkujących tereny wiejskie oraz małe miasta, ze schorzeniami takimi jak: dziecięce porażenie mózgowie, ADHD, autyzm, opóźnienie psychoruchowe, przepuklina oponowo-rdzeniowa, wrodzona wada serca,

zaburzenia neurorozwojowe, Zespół Aspergera, Zespół Downa, upośledzenie umysłowe, schorzenia wzroku i słuchu. Organizatorzy projektu doбирали uczestników również pod kątem kondycji finansowej rodzin.

Bariery w aktywizacji

Celem projektu było zniwelowanie choć części barier, jakie muszą pokonywać rodzice niepełnosprawnych dzieci w drodze do ich rehabilitacji. Są to:

- brak wystarczającej infrastruktury w ramach systemu opieki zdrowotnej (duża odległość od specjalistycznych zakładów opieki zdrowotnej, długie okresy oczekiwania na zabieg/ wizytę), co powoduje niewystarczające zaspokojenie potrzeb zdrowotnych,

- brak wystarczającego zaplecza edukacyjnego (zbyt mała liczba miejsc w przedszkolach i szkołach integracyjnych/ specjalnych), co powoduje niedostateczne zaspokojenie potrzeb w zakresie edukacji,
- niedostateczne wsparcie instytucjonalne (niedostateczna wiedza rodziców dotycząca możliwości uzyskania pomocy, przepisów prawnych, niewystarczający poziom dofinansowania do turnusów rehabilitacyjnych oraz sprzętu rehabilitacyjnego).

Co osiągnięto

Najważniejszym efektem realizacji projektu było wprowadzenie do wachlarza form wsparcia niepełnosprawnych nowatorskiej i atrakcyjnej dla dzieci metody terapeutycznej – terapii Snoezelen.

Zajęcia trwały od kwietnia do sierpnia 2011 roku. W tym okresie przeprowadzono łącznie 800 godzin zajęć, w tym 400 godzin z zakresu pedagogiki specjalnej oraz 400 godzin z logopedii. Należy podkreślić, że Sala Doświadczania Świata jest trwałą wartością – służy po zakończeniu projektu, a zajęcia w niej prowadzone są dla dzieci wyczekiwanej przyjemnością. Dzięki skutecznej promocji trafiają do niej zainteresowani i najbardziej potrzebujący z całej okolicy. Wykwalifikowany terapeuta przeprowadził do tej pory zajęcia dla trzech grup przedszkolaków, grup z trzech ośrodków szkolno-wychowawczych oraz osoby niepełnosprawnej z opiekunem. Stowarzyszenie jest stale otwarte na inicjatywy tego rodzaju – tak jak drzwi Sali – i stara się pomóc każdemu potrzebującemu.

Największą wartością projektu są pozytywne skutki terapeutyczne:

- otwarcie się osób niepełnosprawnych na bodźce pochodzące z zewnątrz,
- wprowadzenie uczestników projektu w stan odprężenia,
- przyływ sił dzięki zastosowaniu terapii relaksacyjnej,
- większa integracja społeczna osób niepełnosprawnych, dzięki otwarciu się na otaczającą rzeczywistość,
- poprawa kondycji zdrowotnej i umysłowej.

Ważnym aspektem inicjatywy było włączenie w proces zdobywania środków lokalnej społeczności i zmobilizowanie jej do aktywnego działania. O przyznaniu dofinansowania na realizację projektu decydowała liczba SMS-ów i głosów na stronie internetowej konkursu grantowego Kompanii Piwowskiej oraz na portalu społecznościowym Facebook. Dzięki poparciu mieszkańców powiatów wadowickiego i oświęcimskiego projekt zdobył II miejsce w głosowaniu i otrzymał dofinansowanie. Akcja promocyjna, wsparcie lokalnych portali internetowych oraz władz samorządowych sprawiły, że informacje o planach otwarcia Sali Doświadczania Świata zostały szeroko rozpowszechnione w środowisku lokalnym, a na projekt głosowały całe rodziny, w szczególności młodzież szkolna.

Innowacyjność

Projekt wdrożył nowatorskie podejście do terapii osób niepełnosprawnych. Dotąd sale dydaktyczne kojarzyły się uczestnikom zajęć z intensywną pracą przynoszącą ogromne efekty, ale okupioną nierzadko zmęczeniem, płaczem, a nawet bólem. Terapia Snoezelen nie narzuca określonego sposobu postępowania podczas sesji, przez co nie ogranicza możliwości poznawczych osoby niepełnosprawnej.

Punkt Informacyjny dla osób niepełnosprawnych

obszar: aktywizacja społeczna i zawodowa, **realizator:** Świebodzińskie Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym,
II miejsce w konkursie „Przełamujemy bariery – dobra praktyka na rzecz osób niepełnosprawnych”

Punkt Informacyjny dla Osób Niepełnosprawnych

Punkt to miejsce stworzone dla niepełnosprawnych mieszkańców powiatu świebodzińskiego i Świebodzina. Jego pracownicy udzielają informacji związanych z uprawnieniami, kwestiami prawnymi, pomagają przebrnąć przez formalności dotyczące uzyskania orzeczenia o stopniu niepełnosprawności oraz wypełniać dokumenty do Państwowego

Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Biuro pośredniczy w procesie rekrutacji pracowników niepełnosprawnych, przedstawia pracodawcom korzyści płynące z ich zatrudniania, a samych niepełnosprawnych zachęca do podjęcia pracy. W Punkcie pracują dwie osoby niepełnosprawne, które, udzielając informacji, opierają się także na własnych doświadczeniach.

Punkt Informacyjny angażuje się w inicjatywy, które mają przybliżyć problemy niepełnosprawnych społeczności lokalnej oraz władzom samorządowym. Takim działaniem był happening „Spróbuj swoich sił”. W ramach happeningu zbudowano tor przeszkód imitujący bariery architektoniczne: podjazdy o różnym kącie nachylenia, przeszkody udające krawężniki i tory tramwajowe. Tor pokonywały osoby niepełnosprawne na co dzień poruszające się na wózkach oraz osoby pełnosprawne. Bariery można też było pokonać w zaciemnionych goglach z białą laską.

Punkt zorganizował do tej pory kilka różnego rodzaju wydarzeń. Jedno z nich: koncert osób niepełnosprawnych i ich przyjaciół, miał na celu włączenie niepełnosprawnych w życie społeczności. Niepełnosprawnych można było zobaczyć w przedstawieniach teatralnych, wokalnych oraz tanecznych. Celem innego – spływu kajakowego po jeziorze Goszcza – było podniesienie poziomu samodzielności niepełnosprawnej młodzieży.

Diagnoza potrzeb

Potrzeby osób niepełnosprawnych wzrastają wraz z budzącą się ich świadomością społeczną. Diagnoza została przeprowadzona przez osoby prowadzące Punkt w oparciu o rozmowy z osobami niepełnosprawnymi: rówieśnikami, osobami odwiedzającymi biuro Punktu oraz rodzicami podopiecznych Świebodzińskiego Stowarzysze-

nia Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym. Wykorzystano również diagnozę środowiska osób niepełnosprawnych z Powiatowego Programu Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2011-2025.

Bariery w aktywizacji

Głównymi przeszkodami w aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych są bariery architektoniczne, bariery wynikające z procesów produkcyjnych i całej różnorodnej działalności zakładów pracy, bariery komunikacyjne oraz niewiedza i brak doświadczenia ludzi w kontaktach z osobami niepełnosprawnymi. Istotnymi ograniczeniami są nieznanostwo korzyści płynących z zatrudniania niepełnosprawnych przez pracodawców oraz niechęć do podejmowania pracy przez osoby niepełnosprawne.

Co osiągnięto

Dzięki działalności Punktu Informacyjnego osoby niepełnosprawne z terenu powiatu otrzymują bieżące wsparcie i kompleksową pomoc w zakresie aktywizacji społecznej i zawodowej. Podczas organizowanych wydarzeń promowana jest akceptacja i zrozumienie dla tej grupy. Młodzież niepełnosprawna miała szansę pokonać swoje lęki uczestnicząc pod opieką wolontariuszy w spływie kajakowym. Ponadto został zorganizowany staż zawodowy dla osoby poruszającej się na wózku, a dwie inne osoby mają szansę na zatrudnienie.

Świebodzińskie Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym organizuje dla swoich podopiecznych turnusy rehabilitacyjne, wyjazdy, wycieczki i spotkania integracyjne. Dzięki wolontariuszom zapewnia opiekę potrzebującym także w ich domach.

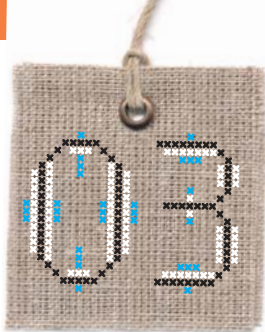
Stowarzyszenie pozyskało z budżetu powiatu świebodzińskiego środki w wysokości 10 000 PLN na utworzenie Punktu Informacyjnego dla Osób Niepełnosprawnych. Ponadto Starostwo Powiatowe w Świebodzinie nieodpłatnie udostępniło pomieszczenie biurowe z wyposażeniem. Dzięki tej inicjatywie dwie osoby niepełnosprawne poruszające się na wózku znalazły pracę, biorą czynny udział w życiu środowiska i aktywnie pomagają innym niepełnosprawnym z terenu powiatu.

Innowacyjność i technologie komputerowe

Innowacyjność projektu polega na działaniu biura udzielającego kompleksowej pomocy osobom niepełnosprawnym na najniższym szczeblu samorządu lokalnego. Dodatkową wartością jest zatrudnienie dwóch osób, które, pomimo swojego wykształcenia, ze względu na niepełnosprawność, miały problem ze znalezieniem zatrudnienia. Dzięki

wydarzeniom o charakterze integracyjnym osoby niepełnosprawne otwierają się na aktywne uczestnictwo w życiu społecznym, a pełnosprawni uczą się akceptacji wobec inności.

W ramach projektu zostało zakupione urządzenie Smart Nav, dzięki któremu osoby z niedowładem kończyn górnych mogą sterować myszą za pomocą ruchów głowy.

Partnerstwo lokalne

we wspieraniu organizacji pozarządowych
działających na rzecz
niepełnosprawnych
na terenie powiatu i miasta Brodnicy

obszar: aktywizacja społeczna i zawodowa, **realizator:** Polski Związek Niewidomych Koło Powiatowe w Brodnicy, **ex aequo III miejsce** w konkursie „Przełamujemy bariery – dobra praktyka na rzecz osób niepełnosprawnych”

14

Lokalne dobre praktyki

Kultura, turystyka i zdrowie

W 2005 roku został utworzony punkt biblioteczny z czytelnią książki mówionej i świetlicą. Powstał, aby aktywizować społecznie i kulturalnie osoby niewidome z Brodnicy i okolic. W zbiorach znajduje się 459 książek na kasetach magnetofonowych i kilkanaście kart CF wykorzystywanych przez program „Czytاک” (w zapisie cyfrowym). Zakupiono także multilektor „Sara” do czytania gazet i książek czarnodrukowych, lupę telewizyjną „Prisma”, 2 radiomagnetofony, wieżę stereo oraz specjalistyczne oprogramowanie komputerowe. W 2007 roku powstał kabaret niewidomych „Broko”. Dawał on występ przy okazji różnego rodzaju wydarzeń, komentując bieżące problemy lokalne i tematy społeczne.

Koło podjęło również działania, które zaowocowały wprowadzeniem na stałe sygnalizacji dźwiękowej

na przejściach dla pieszych w Brodnicy. W ramach promocji wypoczynku i turystyki zorganizowało kilkadziesiąt wycieczek oraz spotkań plenerowych dla osób niepełnosprawnych. Promowało programy prozdrowotne i pokazy sprzętu rehabilitacyjnego podczas imprez integracyjnych niewidomych. Obecnie brodnickie Koło PZN liczy 100 członków.

Działania poprzedziła diagnoza potrzeb, przeprowadzona za pomocą ankiet, rozmów z niewidomymi oraz konsultacje społeczne z lokalnymi instytucjami. Okazało się, że konieczne jest podjęcie kroków, które przeciwdziałałyby wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych i stymulowały ich aktywizację. Za najskuteczniejsze formy działania twórcy projektu uznali: propagowanie kultury, turystyki i zachowań prozdrowotnych, rehabilitację społeczną oraz aktywizację zawodową.

W skład partnerstwa lokalnego wchodzi Urząd Miasta Brodnicy oraz Koło Powiatowe Polskiego Związku Niewidomych w Brodnicy. W ramach inicjatywy powołano w siedzibie Koła punkt biblioteczny, czytelnię i świetlicę oraz założono kabaret „Broko”, którego członkami są osoby niewidome. Projekt uzyskał dofinansowanie Urzędu Miasta w kwocie 1 634,75 PLN na zakup urządzeń do obsługi biblioteki. Urząd zapewnił także lokal i pokrył koszty jego utrzymania sięgające 12 000 PLN rocznie. Starostwo ze środków PFRON od 2004 roku przekazało sumę 40 504,29 PLN na organizację działań integracyjnych.

Do kogo skierowano działania

Działania skierowano do wszystkich osób niewidomych i niedowidzących z terenu gminy, powiatu i miasta Brodnicy, posiadających orzeczenie o niepełnosprawności w stopniu znacznym i umiarkowanym. Do projektu zapraszano zarówno osoby zrzeszone, jak i spoza Koła.

Bariery w aktywizacji

Głównymi barierami rozwoju niepełnosprawnych w gminie są: brak dostępu do informacji oraz miejsc pracy przystosowanych dla niewidomych, bariery komunikacyjne, architektoniczne, a także izolacja społeczna i nietolerancja.

Co osiągnięto

Efektom działań jest rozpowszechnienie czytelnictwa. Od 2005 roku ponad 1500 osób korzystających z biblioteki przeczytało 2700 książek i cza-

supism. W ciągu 7 lat zorganizowano 21 imprez integracyjnych, wycieczek oraz spotkań, w których uczestniczyło 1200 osób. Wielu członków Koła wzięło udział w szkoleniach dotyczących rehabilitacji, aktywizacji społecznej i wykonało bezpłatne profilaktyczne badania onkologiczne. Otrzymali oni też kilkanaście komputerów z oprogramowaniem dla niewidomych, finansowanych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w ramach programu „Komputer dla Homera”.

Technologie komputerowe

Zakupiono urządzenia ułatwiające niewidomym czytanie książek: multilektor „Sara” oraz „Czytak” do słuchania książek w formacie cyfrowym. Wielu członków Koła posiada komputery z oprogramowaniem dla niewidomych i „Czytaki” umożliwiające korzystanie z zasobów biblioteki w domu.

MICHAŁ

Zawsze uważałem, że zawody sportowe nie są dla osób na wózkach. Przekonałem się jednak, że może to być dobra zabawa, a do tego okazja do zdobycia czegoś cennego.

Zawody motywują człowieka do działania. Poznaje się nowych ludzi, nawiązuje przyjaźnie, które pomagają przetrwać trudne chwile. Osoby na wózkach, takie jak ja, przez rywalizację stają się bardziej otwarte na otoczenie. Bariery, z którymi mierzymy się codziennie, nie wydają się już dzięki temu takie trudne do pokonania.

Świat staje się bardziej kolorowy i ciekawy. Uważam, że sportowe spotkania osób niepełnosprawnych są bardzo potrzebne. Ludzie uczą się od siebie wzajemnie, jak pomimo ograniczeń uczestniczyć w rozgrywkach.

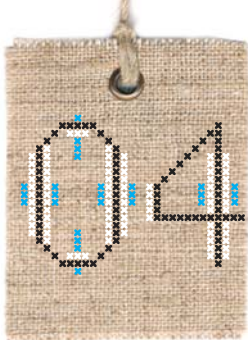
Mózgowe porażenie dziecięce, na wózku porusza się od urodzenia, mieszka w Wąlczu, od pięciu lat uczęszcza do Warsztatu Terapii Zajęciowej.

SŁAWOMIR

Od 2003 roku jestem członkiem Koła Polskiego Związku Niewidomych w Brodnicy. Kiedy zacząłem tracić wzrok myślałem, że zawalił mi się świat. Lubiłem czytać, studiowałem, a choroba zabrała mi wszystko. Kiedy założono punkt biblioteczny, postanowiłem sprawdzić, jak mogę z niego korzystać. Na nowo odkryłem przyjemność czytania, ale przede wszystkim wyszedłem z domu i zacząłem poznawać nowych ludzi, wyjeżdżać z nimi na wycieczki i spotkania.

Praca w Kole wciągnęła mnie na tyle, że zacząłem prowadzić „kołową” bibliotekę. A kiedy trafiłem do Zarządu Koła, zacząłem się dalej rozwijać. Obecnie sam realizuję projekty i różne działania dla niepełnosprawnych jako Prezes Stowarzyszenia.

HISTORIE OSOBIŚCIE

Poznaj siebie 2

obszar: aktywizacja społeczna i zawodowa, **realizator:** Związek Niewidomych Koło Powiatowe w Brodnicy, **ex aequo III miejsce** w konkursie „Przełamujemy bariery – dobra praktyka na rzecz osób niepełnosprawnych”

Doradztwo, szkolenia i grupy wsparcia

Celem projektu była aktywizacja zawodowa i społeczna osób niewidomych z terenu województwa kujawsko-pomorskiego. Głównym zamierzeniem była poprawa sytuacji zawodowej oraz zwiększenie zatrudnienia.

Uczestnicy odbyli indywidualne konsultacje ze specjalistami: doradcą zawodowym, tyflopedagogiem, psychologiem, lekarzem medycyny pracy i prawnikiem. Specjaliści wypracowywali wspólnie z każdym beneficjentem „Indywidualną Ścieżkę Rozwoju”, wskazując drogi do podjęcia pracy, dalszego rozwoju zawodowego, odbywania szkoleń czy pod-

17

jęcia nauki. Zorganizowano szkolenia komputerowe i warsztaty doradcze, które odbywały się podczas siedmiodniowego wyjazdu.

Działania te zostały uzupełnione powołaniem grup wsparcia i samopomocy oraz Centrów Animacji Lokalnej, mających wspomóc aktywizację niepełnosprawnych. Projekt przewidywał także spotkania promocyjne, integracyjne oraz turystyczne.

Do kogo kierowano działania

Projekt skierowany był do 170 osób niedowidzących i niewidomych z terenu województwa kujawsko-pomorskiego. Koło w Brodnicy było odpowiedzialne za rekrutację 12–14 uczestników: osób nieaktywnych zawodowo, w wieku od 15 do 64 lat, niepobierających nauki w systemie dziennym, nieubezpieczonych w KRUS, gotowych do podjęcia zatrudnienia lub szkolenia.

Barierzy w aktywizacji

Głównymi barierami rozwoju niepełnosprawnych w gminie są: brak dostępu do informacji, miejsc pracy przystosowanych dla niewidomych, bariery komunikacyjne, architektoniczne, a także izolacja społeczna i nietolerancja.

Co osiągnięto

- powołano grupę wsparcia złożoną z 10 osób, która odbyła 10 spotkań,
- zorganizowano 2 spotkania promujące projekt oraz imprezę integracyjną z okazji Dnia Matki

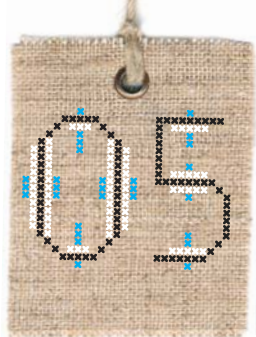
i Dziecka – oba wydarzenia były połączone ze „Spotkaniem z ciekawym człowiekiem”,

- zorganizowano wycieczkę turystyczną do Chełmna, w której wzięło udział 48 osób,
- uczestnikom wytyczono Indywidualne Ścieżki Rozwoju,
- 5 osób przeszło szkolenia i warsztaty dotyczące aktywizacji zawodowej,
- 2 osoby wzięły udział w 30-godzinny szkoleniu z orientacji przestrzennej w miejscu zamieszkania oraz 15-godzinny warsztacie z obsługi czynności dnia codziennego,
- 2 osoby uczestniczące w projekcie znalazły pracę.

Innowacyjność

Innowacyjność polega na kompleksowym podejściu do aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych – od wytyczenia Indywidualnej Ścieżki Rozwoju, poprzez warsztaty aktywizacyjne i szkolenia, do przygotowania do samodzielnego poszukiwania i podjęcia pracy.

Ochrona różnorodności biologicznej terenów rolniczych – ostoja genowa w ogrodach przy Środowiskowym Ośrodku Wsparcia w Kolniku

obszar: aktywizacja społeczna i zawodowa poprzez kontakt z przyrodą, realizator: Fundacja „Żyć Godnie”

Fundacja prowadzi Warsztat Terapii Zajęciowej oraz Środowiskowy Ośrodek Wsparcia, które mieszczą się w Kolniku, w domu pochodzącym z początku XX wieku. W 2008 roku wokół domu powstał ogród służący aktywizacji osób niepełnosprawnych z okolicy oraz integracji lokalnej społeczności. Ogród pełni wiele ról: terapeutyczną, edukacyjną, kulturalną i integracyjną. Jest punktem spotkań i miejscem wspólnego spędzania czasu dla mieszkańców.

Stanowi doskonałą oprawę dla lokalnych wydarzeń (Dożynek, Dnia Dziecka czy Dnia Kobiet), które są tu organizowane ze względu na piękno przyrody i przyjazne warunki.

Niepełnosprawni podopieczni Fundacji (obecnie jest to 51 osób) w ramach zajęć w pracowni ogrodniczo-porządkowej zajmują się na co dzień: pielęgnacją ogrodu, konserwacją sprzętu i hodowlą królika

Działka, na której utworzono ogród, liczy 2500 metrów kwadratowych. Ogród jest ostoją dla rodzimych gatunków dzikich i udomowionych oraz tradycyjnie uprawianych roślin ogrodowych znikających z upraw przydomowych lub zagrożonych wyginięciem, starych odmian drzew owocowych oraz zanikającej rodzimej rasy królika – popielaniańskiej białej. Sam ogród został podzielony na cztery sektory: „Stary Sad”, „Ogród Owadzi”, „Ogród Królika” i „Ogród Wodny”. W pierwszej części ogrodu znajdują się rzadkie gatunki drzew np. szara reneta. W drugiej znajdują się unikatowe rośliny, w przeszłości popularne w ogrodach (np. malwy, piwonie, lwie paszcze), które stanowią azyl dla owadów i ptaków. W „Ogrodzie Królika” znajduje się obecnie sześć królików popielaniańskich białych. W części wodnej ogrodu założono staw o powierzchni niemal 60 metrów kwadratowych.

popielaniańskiego białego. W ramach działań w pracowni gospodarstwa domowego nabywają umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania np. racjonalnego żywienia, gotowania, obsługi urządzeń kuchennych. Ponadto w ramach zajęć artystycznych tworzą: witraże, prace z filcu, drewniane rzeźby oraz biorą udział w przedstawieniach teatralnych. Uczestniczą też w tworzeniu mebli

oraz renowacji antyków. Celem zajęć jest rozwijanie umiejętności umożliwiających niepełnosprawnym jak najbardziej samodzielne życie. Dzięki pracy w ramach pracowni tematycznych nabierają oni konkretnych umiejętności technicznych, uwalniają się na potrzeby innych biorąc odpowiedzialność za rośliny i zwierzęta, a także rozwijają empatię, umiejętności społeczne i zawodowe.

Lepszy start

obszar: aktywizacja społeczna i zawodowa, **realizator:** Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Miliczu

Uczestnicy projektu „Lepszy start” to mieszkańcy powiatu milickiego: bezrobotni lub nieaktywni zawodowo, korzystający ze świadczeń pomocy społecznej i zagrożeni wykluczeniem społecznym. Działania skierowane były w szczególności do osób niepełnosprawnych w wieku aktywności zawodowej, młodzieży przebywającej w rodzinach zastępczych w wieku od 15 do 25 lat, osób z otoczenia młodzieży, osób opuszczających placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub rodzinę zastępczą.

Wsparciem objęto łącznie 65 klientów pomocy społecznej, z czego 62 ukończyło w całości projekt w zakresie aktywnej integracji. 25 osób biorących udział w projekcie pochodziło z terenów wie-

skich, natomiast 45 uczestników to osoby niepełnosprawne.

Głównym założeniem projektu było zaktywizowanie uczestników w obszarze społecznym i zawodowym – a celem nadrzędnym uzyskanie przez nich podstawowej samodzielności finansowej. **Aby to osiągnąć, podjęto kompleksowe działania:**

- sfinansowano część kosztów turnusów rehabilitacyjnych dla osób niepełnosprawnych,
- sfinansowano zajęcia rehabilitacyjne, m.in. w nadmorskim ośrodku rehabilitacyjnym dla osób niepełnosprawnych,
- zorganizowano kursy umożliwiające uzyskanie umiejętności lub kwalifikacji zawodowych dla

Od 2008 roku Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Miliczu realizuje projekt w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, którego głównym celem jest wzrost zatrudnienia i przełamywanie barier społecznych. Dotychczas Centrum pozyskało środki w łącznej wysokości 614 466,75 PLN, z czego wkład własny wynosi 76 464,53 zł.

22

Lokalne dobre praktyki

- dzieci i młodzieży przebywającej w rodzinach zastępczych, osób usamodzielnianych oraz osób niepełnosprawnych m.in.: projektowanie stron www, grafika komputerowa, MS Office, „Komunikacja w Sieci”, „Obsługa firmy z zastosowaniem komputera i kas fiskalnych z elementami przedsiębiorczości”, kurs prawa jazdy kategorii B i D,
- zorganizowano i sfinansowano cykl spotkań mający na celu m.in: rozwinięcie umiejętności komunikacyjnych, autoprezentacji i umiejętności praktycznego przygotowywania dokumentów aplikacyjnych: CV oraz listu motywacyjnego,
 - sfinansowano psychoterapię (grupową i indywidualną) oraz poradnictwo specjalistyczne służące przywróceniu samodzielności życiowej i wyjściu z trudnej sytuacji życiowej,
 - zorganizowano poradnictwo i wsparcie grupowe podnoszące kompetencje życiowe i umiejętności społeczno-zawodowe (m.in. poprzez zapoznanie się z zasadami *savoir-vivre* oraz mowy ciała), które mogą być przydatne np. podczas rozmowy kwalifikacyjnej,
 - określono bilans predyspozycji oraz preferencji

zawodowych uczestników, które mają umożliwić im aktywizację zawodową i powrót na rynek pracy,

- zorganizowano i sfinansowano poradnictwo specjalistyczne dla osób niepełnosprawnych, mające na celu informowanie o ich prawach,
- przekazano jednorazową pomoc rzeczową m.in. na zakup materiałów niezbędnych do przeprowadzenia remontu i wyposażenia mieszkania oraz niezbędnych urządzeń domowych i pomocy naukowych dla osób usamodzielnianych opuszczających rodziny zastępcze (według zgłoszonych potrzeb),
- sfinansowano koszty nauki w szkole wyższej dla osób usamodzielnianych opuszczających m.in. rodziny zastępcze.

Ankiety ewaluacyjne pozwoliły stwierdzić, jak wiele udało się osiągnąć: podwyższenie kwalifikacji, wiedzy oraz kompetencji życiowych uczestników, wzrost ich samodzielności i aktywności na rynku pracy, wzrost integracji społeczno-zawodowej, usprawnienie psychoruchowe, przywrócenie samodzielności życiowej oraz poprawę warunków mieszkaniowych.

Festiwal Słońca

- Przegląd Teatrów Niepełnosprawnego Aktora

obszar: kultura i sztuka, **realizator:** Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym, Koło w Gryficach, przy wsparciu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego

W roku 2011 w festiwalu wzięło udział 250 osób, w tym 200 osób z niepełnosprawnością intelektualną w wieku od 7. do 50. lat, z powiatów gryfickiego, łobeskiego, kamieńskiego, kołobrzeskiego, stargardzkiego, goleniowskiego, ze Szczecina i Świnoujścia.

Głównym celem festiwalu jest promocja twórczości artystycznej osób niepełnosprawnych intelektualnie. Zespoły teatralne prezentują swoje spektakle w Gryfickim Domu Kultury. Przedstawienia oceniane są przez jury złożone z aktorów scen szczecińskich. Zakończenie imprezy odbywa się podczas gali w pałacu w Rybokartach, gdzie w trakcie uroczystego obiadu ogłaszane są wyniki i wręczane nagrody.

Dzięki uczestnictwu w przeglądzie niepełnosprawni aktorzy zdobywają wiele umiejętności niezbędnych w codziennym funkcjonowaniu. Przełamują nie-

śmiałość oraz redukują lęk przed wystąpieniami publicznymi. Wspólne występy budują zaufanie i współpracę w grupie. Pozwalają też nawiązać więzi społeczne i poszerzyć możliwości komunikacyjne w bezpośrednich relacjach z innymi osobami.

Aktywność sceniczna przyczynia się do przełamania stereotypu osoby niepełnosprawnej jako mniej wartościowej i niezdolnej do twórczych działań. Wsparcie społeczne, jakie zyskują aktorzy, daje impuls do pełniejszego wykorzystania szans życiowych i wnosi więcej godności oraz piękna w życie społeczności.

WERONIKA

Od urodzenia poruszam się na wózku inwalidzkim. Choruję na dziecięce porażenie mózgowe. Od pięciu lat jestem podopieczną Warsztatu Terapii Zajęciowej w Wałczu, który jest organizatorem rozgrywek sportowych dla osób poruszających się na wózkach.

Te igrzyska są dla mnie bardzo ważne. Do tej pory uczestniczyłam w zawodach sportowych wyłącznie jako kibic, gdyż nie było żadnej dyscypliny, w której mogłam wziąć udział. Kiedy zostały zorganizowane pierwsze Igrzyska, bardzo się ucieszyłam, że tym razem mogę być z drugiej strony – już jako zawodnik, a nie tylko kibic oglądający innych z trybun, w telewizji lub Internecie. Wreszcie mogłam poczuć, jak to jest, kiedy wszyscy cię dopingują i trzymają za ciebie kciuki. A ty możesz stać się sportowcem – choć na jeden dzień zapomniać o barierach, jakie cię otaczają, poczuć ducha sportowej rywalizacji, przezwyciężyć swoje ograniczenia, aby móc osiągnąć wytyczony cel.

Zawody stanowią dla mnie formą rehabilitacji, bo choć ćwiczę codziennie, jest to inna forma ruchu. Przed każdymi takimi zmaganiem muszę się przygotować, dopasować technikę do swoich możliwości i dyscypliny, w której będę brała udział. Jest to ciężka praca przez okrągły rok, ale lubię ją i jestem szczęśliwa, kiedy w końcu staję w szranki.

Rozgrywki dają równe szanse zarówno osobom po wypadkach, jak i tym ze spastycznością lub wiotkością mięśni. Spartakiada to nie tylko sport i rywalizacja – łamiemy bariery, oswajamy swój strach przed porażką i brakiem akceptacji. Nawet najsłabsi mają stworzoną szansę na sukces. Na Igrzyskach spotykam ludzi, którzy pełni obaw po raz pierwszy wychodzą z domu, a gdy znajdują się na sali sportowej, podejmują wyzwanie. Zawody są też okazją do integracji między nami a sprawną młodzieżą, kibicami, a zwłaszcza wolontariuszami, którzy spędzają z nami cały dzień i pomagają nam. Zaprzyjaźniamy się i poznajemy.

Nie jestem barwnym motylem, którego skrzydła przysłaniają koła mojego wózka, nie jestem ślimakiem, który się chowa w swojej skorupie, nie jestem kotem oczekującym na chwilę dobrej zabawy. Jestem kobietą, człowiekiem – mam swoje pasje, marzenia, oczekiwania. Sport jest radością dla wielu milionów ludzi, wzrusza, mobilizuje, dyscyplinuje i pomaga. Ja, pomimo tego, że siedzę na wózku, ten raz w roku mogę poczuć ducha prawdziwej rywalizacji i mam szansę zawałczyć o zwycięstwo.

HISTORIE OSOBIŚCIE

Wykorzystaj swoją szansę

obszar: aktywizacja zawodowa, **realizator:** Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Elku

Projekt obejmował kompleksowe działania mające na celu ułatwienie wejścia lub powrót na rynek pracy. Skupiono się na podwyższeniu lub zmianie kwalifikacji zawodowych, przełamaniu barier psychologicznych i psychospołecznych oraz wzroście wiary uczestników we własne możliwości.

Poradnictwo

Rozpoczęcie każdego ze szkoleń i staży poprzedzało uczestnictwo w dwudniowych zajęciach aktywizacyjnych prowadzonych przez doradcę zawodowego. Zorganizowano warsztaty psychologiczne, których celem było zwiększenie poczucia wartości oraz rozwinięcie umiejętności radzenia sobie ze stresem. Zorganizowano dyżury psychologa i doradcy zawodowego trwające 16 tygodni. W ich ramach zaplanowano indywidualne ścieżki zawodowe i rozwiązano konkretne problemy uczestników. Szczególnym wsparciem w tym zakresie zostały objęte osoby niepełnosprawne.

Organizacja szkoleń i kursów

Tematyka szkoleń została dobrana tak, aby odpowiadała na zapotrzebowanie lokalnego rynku pracy. Zrealizowano następujące szkolenia:

- asystent osób starszych i niepełnosprawnych,
- specjalista ds. kadr i płac,
- operator sprzętu ciężkiego,
- organizacja imprez i usług gastronomicznych,
- ABC biznesu z obsługą komputera,
- pracownik magazynowy z obsługą wózka widłowego i komputera.

Organizacja staży zawodowych

Stażami objęto 15 osób, które pozostawały bez pracy na tyle długo, że zatraciły zdolność szybkiej adaptacji w nowym miejscu i sytuacji zawodowej. Każdy staż trwał 6 miesięcy. Staż odbyło 15 osób niepełnosprawnych. 2 osoby niepełnosprawne podjęły zatrudnienie w trakcie trwania projektu.

Co osiągnięto

- 75 osób, w tym 34 osoby niepełnosprawne, ukończyły szkolenia,
- 15 osób ukończyło staże zawodowe,
- 75 uczestników projektu zostało objętych indywidualnymi planami działań,
- 17 osób podjęło zatrudnienie lub samozatrudnienie.

„Promyk”

grupa samopomocy dla rodzin
z dziećmi niepełnosprawnymi

obszar: samopomoc i grupy wsparcia, **realizator:** Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Przasnyszu

26

Lokalne dobre praktyki

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w latach 2007-2010 realizował program „Uczeń na wsi”, którego adresatami były dzieci niepełnosprawne. Podczas rozmów z uczestnikami i ich opiekunami organizatorzy mogli lepiej poznać problemy, z jakimi stykają się rodzice dzieci niepełnosprawnych. Okazało się, że potrzebne jest miejsce umożliwiające wymianę doświadczeń i wzajemne wsparcie w pokonywaniu barier i trudności życia codziennego. Odpowiedzią na te potrzeby było zorganizowanie grupy samopomocy „Promyk” dla rodzin wychowujących dzieci niepełnosprawne.

Celem projektu była poprawa funkcjonowania rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi. Działania grupy samopomocy „Promyk” były nastawione na zniwelowanie w jak największym stopniu izolacji społecznej, umożliwienie komunikacji pomiędzy rodzinami z podobnymi problemami, wzbudzenie zaufania do instytucji pomocowych oraz zwrócenie uwagi środowiska lokalnego na potrzeby rodzin wychowujących dzieci niepełnosprawne.

Spotkania grupy samopomocy „Promyk” odbywają się co miesiąc w siedzibie Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. Są one prowadzone przez pracownika socjalnego. Na jedno ze spotkań zaproszono przedstawiciela Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie, który przedstawił możliwości korzystania z turnusów rehabilitacyjnych i ich dofinansowania, jak również z dopłat do likwidacji barier architektonicznych oraz do sprzętu rehabilitacyjnego z programów Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Odbyło się także spotkanie z lekarzem pediatrą, który wygłosił ciekawą prelekcję na temat problemów zdrowotnych występujących u dzieci niepełnosprawnych oraz sposobów radzenia sobie z nimi.

Dla uczestników projektu zorganizowano piknik w gospodarstwie agroturystycznym. Oprócz rodziców wychowujących niepełnosprawne dzieci wzięli w nim udział wolontariusze, którzy organizowali gry, zabawy i konkursy na świeżym powietrzu. Dodatkową atrakcją była nauka jazdy konnej. Innym działaniem było zorganizowanie wycieczki do Warszawy. Dzieci uczestniczyły w seansie filmowym w kinie trójwymiarowym, a po projekcji – w warsztacie. Zwiedziły też warszawską Starówkę. Dla niektórych uczestników był to pierwszy wyjazd do stolicy. Realizacja projektu zakończyła się Wigilią rodziców i ich niepełnosprawnych dzieci.

Możliwość uczestnictwa w spotkaniach grupy stała się okazją do oderwania od szarżyzny codziennych problemów i monotonii obowiązków domowych. Spędzanie czasu z osobami borykającymi się z podobnymi problemami pomogło poprawić komunikację między uczestnikami, wpłynęło na wzrost integracji i włączenie w społeczność.

Przy Ośrodku Pomocy Społecznej zorganizowano też grupę zajmującą się wolontariatem. Rodziny z dziećmi niepełnosprawnymi korzystają z pomocy wolontariuszy, a jednocześnie dwie osoby spośród uczestników projektu są wolontariuszami.

TOMASZ

Po ukończeniu edukacji zacząłem poszukiwać pracy. Zgłaszałem się do firm, które jak mi się wydawało, mogły być zainteresowane zatrudnieniem osoby niepełnosprawnej i dałyby mi szansę na pokazanie swojej wartości jako pracownika. Mimo długich poszukiwań i składania wielu dokumentów aplikacyjnych, nie znalazłem zatrudnienia. Postanowiłem udać się do Powiatowego Urzędu Pracy, licząc, że tam uzyskam fachową pomoc. Niestety zostałem tylko zarejestrowany jako osoba szukająca pracy.

Ostatnio postanowiłem coś zmienić w swoim życiu i od 2009 roku biorę udział w projektach dla osób niepełnosprawnych organizowanych przez różne stowarzyszenia oraz instytucje. Uczestniczyłem w warsztatach motywacyjno-doradczych obejmujących: doradztwo zawodowe, oddziaływania psychologiczne i poradnictwo prawne oraz ukończyłem kurs komputerowy z zakresu grafiki komputerowej.

W 2011 roku pani prezes Świebodzińskiego Stowarzyszenia Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym, której powierzono utworzenie w Świebodziźnie Punktu Informacyjnego do spraw Osób Niepełnosprawnych, zaproponowała mi tam pracę. Jako że miała to być moja pierwsza praca, a miałem 34 lata, byłem przerażony. Pani Prezes zapewniała mnie, że dam sobie radę, że z racji tego, że sam poruszam się na wózku i doskonale wiem, jakie są potrzeby osób niepełnosprawnych i z jakimi problemami muszą sobie radzić na co dzień, będę potrafił im udzielić wsparcia. Zapewniła mnie również, że w starostwie pracują życzliwe osoby i w razie trudności mogę na nie liczyć – co okazało się prawdą. Pełen wiary i nadziei postanowiłem przyjąć tę ofertę pracy.

Od tego czasu ja i jeszcze jedna osoba na wózku mamy pracę, która daje nam wiele radości i satysfakcji. Jestem bardzo wdzięczny pani Prezes Świebodzińskiego Stowarzyszenia Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym oraz starostwu za stworzoną nam szansę.

Każda osoba niepełnosprawna może uzyskać w Punkcie pomoc. Staramy się działać skutecznie na ich rzecz, wyciągać z domu, zapraszać do udziału we wspólnych inicjatywach. Naszym głównym celem jest aktywizacja zawodowa tej grupy – zwłaszcza młodzieży niepełnosprawnej, gdyż sami doświadczyliśmy, jak ciężko jest wejść na rynek pracy.

HISTORIE OSOBIŚCIE

Powiatowe Igrzyska Osób Niepełnosprawnych

obszar: sport i rekreacja, **realizator:** Powiat Bieluńsko-Lędyński

Organizatorom Igrzysk Osób Niepełnosprawnych przyswieca idea szeroko rozumianej rehabilitacji osób niepełnosprawnych oraz wyrównywania szans. Ich celem jest zmiana postaw społecznych wobec osób niepełnosprawnych oraz budowanie wrażliwości na problemy osób niepełnosprawnych, w tym

dzieci i młodzieży. Skutecznie służy temu promocja postawy *fair play*. Zawody stanowią również lekcję wychowawczą dla wolontariuszy oraz dzieci i młodzieży uczestniczącej w roli kibiców.

W roku 2011 w Igrzyskach wzięło udział 28 drużyn zrzeszających ponad 400 niepełnosprawnych sportowców, około 1500 kibiców oraz wolontariusze. Konkurencje są dopasowane do możliwości i wieku zawodników. Po otwarciu imprezy ma miejsce uroczysty przemarsz uczestników wraz z orkiestrą i mażoretkami, zakończony odśpiewaniem hymnu i zapaleniem znicza. Inaugurację uatrakcyjnia wypuszczenie w niebo setek gołębi i balonów. W trakcie uroczystego zakończenia Igrzysk każdy z uczestników otrzymuje medal oraz dyplom, a drużyny otrzymują puchary i nagrody.

Zorganizowane po raz pierwszy w 1999 roku Igrzyska Osób Niepełnosprawnych to impreza cykliczna integrująca całą społeczność lokalną. Igrzyska są szeroko promowane w miastach i gminach powiatu i ościennych. Przed rozpoczęciem Igrzysk odbywa się szkolenie dla wolontariuszy, które dotyczy również pomocy osobom niepełnosprawnym.

MONIKA

W pierwszym roku życia stwierdzono u mnie mózgowie porażenie dziecięce, w tym czasie rozpoczęła się rehabilitacja. Od 1995 roku jestem członkiem Świebodzińskiego Stowarzyszenia Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym. Po ukończeniu szkoły średniej w Zespole Szkół Specjalnych przy Lubuskim Ośrodku Rehabilitacyjno-Ortopedycznym w Świebodzinie zaangażowałam się w pomoc i współpracę ze Stowarzyszeniem przy organizacji turnusów, imprez oraz wycieczek integracyjnych. Aktywnie działałam w Fundacji „START”, do której staram się wciągać młodzież mocno poszkodowaną fizycznie.

Gdy w 2008 roku ukończyłam szkołę policealną o profilu Administracja, zaczęłam aktywne poszukiwanie pracy. W tym celu zarejestrowałam się również w Powiatowym Urzędzie Pracy. Aby zwiększyć swoje szanse na zatrudnienie, z własnej inicjatywy ukończyłam różne kursy, szkolenia oraz odbyłam staż w PCPR w Świebodzinie sfinansowany przez Integrację z Zielonej Góry. Kiedy 1 maja 2011 roku utworzono przy Starostwie Powiatowym Punkt Informacyjny ds. Osób Niepełnosprawnych, znalazłam tam miejsce pracy i nadal mogę pomagać ludziom potrzebującym pomocy.

ANNA

Po ukończeniu liceum ogólnokształcącego próbowałam znaleźć pracę. Żadna ze świebodzińskich firm nie chciała mnie zatrudnić. Większość czasu spędzałam więc w domu lub spacerując bez celu po mieście. W zeszłym roku postanowiłam wziąć udział w warsztatach motywacyjnych. Nabyłam tam umiejętności, które zmobilizowały mnie do działania. Wkrótce zostałam zatrudniona na okres próbny w firmie ochroniarskiej. Niestety nie przedłużono ze mną umowy.

Moim kolejnym krokiem było udanie się do Punktu Informacyjnego dla Osób Niepełnosprawnych. Szukałam tam pomocy i wskazówek, co mam dalej ze sobą zrobić i czy mogę uzyskać jakieś wsparcie. Po rozmowie z pracownikami Punktu wyszłam pełna nadziei. Dzięki pomocy uzyskanej w Punkcie Informacyjnym we wrześniu 2011 roku rozpoczęłam 3-miesięczny staż w Miejsko-Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w Świebodzinie.

Jaka to melodia?

obszar: aktywizacja społeczna/ IT, **realizator:** Gminna Biblioteka Publiczna w Sędziejowicach

Projekt był skierowany do pensjonariuszy Środowiskowego Domu Samopomocy, w tym 10 pensjonariuszy aktywnie uczestniczących w jego realizacji, 10 pensjonariuszy-obszerników i około 15 gości z zewnątrz – w tym wójta gminy, sekretarza, skarbnika, kierownika Środowiskowego Domu Samopomocy, kierownika Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, głównej księgowej, pracowników ŚDS oraz pracowników biblioteki. W zajęciach uczestniczyły osoby z niepełnosprawnością zarówno fizyczną, jak i intelektualną.

Realizacja projektu możliwa była dzięki sprzętowi komputerowemu, w który niedawno została wyposażona biblioteka w Sędziejowicach w ramach Programu Rozwoju Bibliotek. W przedsięwzięciu brali

udział zaprzyjaźnieni z biblioteką niepełnosprawni pensjonariusze Środowiskowego Domu Samopomocy w Sędziejowicach.

Zabawa polegała na tym, że każda niepełnosprawna osoba wybierała gościa, aby zadać mu muzyczną zagadkę. Ku wielkiej radości niepełnosprawnych zwycięzcą został wójt Sędziejowic, a nagroda główna została przekazana na ręce pensjonariuszy.

Dzięki wiedzy i umiejętnościom zdobytym podczas szkoleń i spotkań, uczestnicy przygotowali w prawdziwie profesjonalny sposób angażujący i pełen humoru program „Jaka to melodia?“, o czym świadczą opinie zaproszonych oraz uśmiechy i radość na twarzy wszystkich.

Od października 2011 roku organizatorzy spotykali się z pensjonariuszami Środowiskowego Domu Samopomocy w Sędziejowicach, aby zapoznać ich z nowoczesnym sprzętem komputerowym i multimedialnym. Po przebiegu wstępnego szkolenia, uczestnicy projektu wyszukiwali w serwisie YouTube i Wrzuta piosenki i melodie potrzebne do przeprowadzenia gminnej wersji programu telewizyjnego „Jaka to melodia?“.

Sala Doświadczania Świata, I miejsce w konkursie „Przełamujemy bariery – dobra praktyka na rzecz osób niepełnosprawnych”

Dobre praktyki i modele działań NGO

Przedstawiamy specyfikę działań czterech wybranych organizacji pozarządowych z blisko 100 000 zarejestrowanych w 2010 roku w Polsce. Wszystkie można zaliczyć do kategorii dużych organizacji. Wyrosły one w Warszawie lub Krakowie i tam też mają siedziby główne, ale zasięg ich działań obejmuje cały kraj. NGO opisane w tym rozdziale charakteryzuje wysoki stopień profesjonalizacji oraz skala i ciągłość podejmowanych działań. Kierują swoje projekty do różnych grup, w szczególności do osób niesłyszących, z niepełnosprawnością ruchową i intelektualną. Ich działania skupiają się na aktywizacji społecznej, zawodowej, kulturalnej oraz integracji i edukacji osób niepełnosprawnych. Pokazując zróżnicowanie form pomocy oferowanej przez wybranych przedstawicieli trzeciego sektora, chcemy podkreślić ich wkład w kształtowanie nowoczesnej polityki aktywizacji osób niepełnosprawnych w Polsce.

STO GŁUCHYCH

ca Inka

Junior Junior

KAWA

KAWA

PIWA

PIWA

PIWA

PIWA

PIWA

STWARTE

4 kroki

– wsparcie osób niesłyszących na rynku pracy II

Oddział Łódzki Polskiego Związku Głuchych

Indywidualne podejście – to najważniejsza rzecz, o jakiej staramy się pamiętać podczas realizacji projektu „4 kroki – wsparcie osób niesłyszących na rynku pracy II”. Osoba głucha, która chce skorzystać z naszego projektu, zaczyna od spotkania z jednym z czterech koordynatorów lokalnych. Po wypełnieniu dokumentów i uzgodnieniu terminów bierze udział w Warsztatach Aktywizacji Zawodowej. W czasie tych spotkań (w sumie 10 godzin) doradca zawodowy udziela informacji dotyczących różnych rodzajów umów o pracę i umów cywilnoprawnych, poruszania się po rynku pracy, współpracy ze słyszącymi pracodawcami i współpracownikami. Kolejnym krokiem jest przygotowanie Indywidualnego Planu Działania. Podczas spotkania z doradcą zawodowym i tłumaczem języka migowego,

uczestnik projektu analizuje swoje umiejętności i doświadczenie zawodowe, oczekiwania i plany. Efektem tych działań jest wybranie miejsca stażu i ewentualnego szkolenia.

Szkolenia na otwartym rynku

Najważniejszą różnicą w porównaniu z innymi projektami, które oferują wsparcie osobom niepełnosprawnym i głuchym, jest fakt, że wszystkie szkolenia kupujemy na otwartym rynku. Dzięki temu uczestnicy projektu mają możliwość skorzystania z szerokiej oferty. Wraz z uczestnikiem na zajęcia uczy się tłumacz języka migowego, który na bieżąco przekłada wszystkie informacje przekazywane przez osobę prowadzącą. Oczywiście nie jest to najłatwiejsze rozwiązanie, ponieważ trenerzy muszą być gotowi na to, aby dostosować się do

potrzeb głuchego uczestnika – czasem coś szerzej wytłumaczyć, trochę wolniej mówić (na potrzeby tłumaczenia). Jednak zyski z takiego podejścia są nie do przecenienia. Wielką zaletą jest szerokie spektrum kursów dostępnych dla osób głuchych, a także możliwość wspólnego uczenia się z osobami słyszącymi. Dzięki temu łatwiej później wspólnie pracować w takim mieszanym środowisku.

Staże

Średni czas trwania stażu w ramach projektu wynosi 3 miesiące. Organizujemy je w bardzo różnych miejscach: wrocławskim ZOO, sklepach, zakładach usługowych, szkołach dla osób głuchych, a nawet w Instytucie Pamięci Narodowej. Część uczestników projektu korzysta z pomocy asystenta stażu, który w razie potrzeby jest tłumaczem i łącznikiem między stażystą a innymi pracownikami. Zawsze zachęcamy instytucję, w której odbywa się staż, do przyjęcia pracownika na stałe i mamy w tym zakresie sukcesy. Taki sposób wejścia na otwarty rynek pracy jest bardzo skuteczny, ponieważ pozwala zarówno stażyście, jak i jego przełożonym poznać możliwości i wzajemne oczekiwania.

Pośrednictwo pracy

Ostatnim krokiem w podstawowej ścieżce projektu jest skorzystanie z pomocy pośrednika pracy. Zatrudniamy 8 osób, które przygotowują oferty pracy dla beneficjentów projektu, organizują rozmowy z potencjalnymi pracodawcami i pomagają w podjęciu zatrudnienia. Pośrednicy starają się

z jednej strony zebrać informacje o potencjalnych miejscach pracy, a z drugiej strony – znaleźć konkretne oferty dla wskazanych przez lokalnych koordynatorów uczestników projektu.

„Miasto Głuchych” i szeroka edukacja

W projekcie realizujemy różnorodne działania skierowane do społeczności osób głuchych. Dla młodzieży organizujemy trzydniowe targi edukacyjne, podczas których umożliwiamy wszystkim szkołom dla osób głuchych prezentację swojej oferty. Jest to największa tego typu impreza w Polsce, stwarzająca możliwość integracji środowiska. W ramach targów organizujemy „Miasto Głuchych” – grę miejską. Jej istota polega na zamianie ról: zadaniem słyszących uczestników jest zrobić zakupy i załatwić szereg spraw w urzędzie, na poczcie i w bibliotece, gdzie spotykają głuchych urzędników, pocztowców, bibliotekarzy oraz sprzedawców. Dzięki temu mogą zrozumieć, jak na co dzień wyglądają problemy głuchych osób. Gra cieszy się ogromną popularnością. W trzech edycjach wzięło udział już prawie tysiąc osób. W 2011 roku do promocji wydarzenia namówiliśmy znane osoby – m.in. Natalię Lesz, Joannę Trzecieńską, Jolantę Fraszyńską, Teresę Hernik i Waldemara Barwińskiego, a materiał o „Mieście Głuchych” ukazał się w TVN i radiowej Trójce będącej patronem medialnym.

Uzupełnieniem działań informacyjnych o ofercie edukacyjnej dla osób głuchych jest katalog szkół. Wydajemy go w wersji papierowej i w formie wi-

deo. Wydawnictwo to trafia do wszystkich głuchych uczniów w Polsce. Jest też dostępne na stronie internetowej www.szkolydlagluchych.pl

W ramach projektu realizujemy też szereg warsztatów skierowanych do dorosłych i młodzieży. Proponujemy tygodniowe warsztaty z umiejętnością życiowych (prawa człowieka, kierowanie grupą, komunikacja, emocje itp.). W warsztatach dla młodzieży (dwie edycje) wzięło już udział ponad 150 osób, a w wersji dla dorosłych – ponad 80. Zorganizowaliśmy także warsztaty dla głuchych nauczycieli. W pierwszej edycji warsztatów wzięło udział 16 osób. Dla nauczycieli słyszących zorganizowaliśmy warsztaty *open-up* poświęcone tematyce antydyskryminacyjnej i pracy z głuchym uczniem. Pierwsza edycja warsztatów zgromadziła 32 osoby. Prowadzimy także szkolenie z polskiego języka migowego dla nauczycieli. Program obejmuje 120 godzin zajęć. Został opracowany przez osoby głuche, tzw. natywnych użytkowników i opracowany zgodnie ze wskazaniem Rady Europy.

W 2012 roku planujemy zorganizowanie wydarzeń dla 2 grup zawodowych, kluczowych dla wchodzenia osób głuchych na rynek pracy. Będą to konferencje przeznaczone dla lekarzy medycyny pracy i specjalistów ds. BHP. Z dotychczasowych doświadczeń wynika, że wyszkolenie potencjalnego pracownika i znalezienie chętnego pracodawcy to wciąż za mało. Bardzo często trzeba jeszcze przełamać opór lekarza, który nie chce dopuścić głuchej osoby do pracy. Lekarze i specjaliści ds. BHP podają w takich przypadkach irracjonalne powody, prezentują nieuzasadnione obawy i powołują się na błędne podstawy prawne. Dzięki pokazaniu doświadczeń i wymianie poglądów, chcemy, aby w każdym województwie było przynajmniej kilku lekarzy „przyjaznych osobom głuchym” – nieulegających stereotypom i uprzedzeniom, otwartych na możliwość pracy osób głuchych.

Więcej informacji:

www.pzg.lodz.pl www.szkolydlagluchych.pl
www.glusiwpracy.pl

Wsparcie

osób niepełnosprawnych ruchowo na rynku pracy

Fundacja Aktywnej Rehabilitacji

Fundacja Aktywnej Rehabilitacji realizuje w partnerstwie unijny projekt aktywizacji zawodowej „Wsparcie osób niepełnosprawnych ruchowo na rynku pracy II”. W ramach projektu założono objęcie wsparciem grupy 1 000 osób niepełnosprawnych. Są to osoby niepracujące, niepełnosprawne ruchowo, z orzeczoną znacznym stopniem niepełnosprawności, mające problem z wejściem lub powrotem na rynek pracy oraz ich rodziny i inne osoby z najbliższego otoczenia.

Powrót do samodzielności

Nasi instruktorzy, którzy sami poruszają się na wózkach inwalidzkich, wychodzą naprzeciw osobom niepełnosprawnym. Odwiedzają beneficjentów w domach, zachęcają ich do udziału w projekcie, doradzają, jak lepiej dostosować mieszkanie i znieść bariery architektoniczne. Proponują wyjazd na warsztaty aktywizacji zawodowej.

Na warsztatach uczymy samodzielnego ubierania się, przesiadania na wózek, poruszania po mieście, korzystania ze środków komunikacji. Zajęcia sportowe pomagają uczestnikom w odzyskaniu samodzielności i wiary w siebie. Na wykładach omawiamy tematy istotne dla osób, które doznały urazu rdzenia kręgowego: metody zapobiegania odleżynom, problemy urologiczne, zasady doboru i dopasowania wózka inwalidzkiego, zagadnienia prawne.

Powrót do pracy

Brak możliwości powrotu do wykonywanego zawodu lub kontynuowania nauki spowodowany jest często ograniczeniem sprawności fizycznej. Podczas warsztatów beneficjenci biorą udział w zajęciach pomagających ocenić własne predyspozycje i zdolności. Ich uczestnicy poznają wymagania pracodawców, dowiadują się jak powinna wyglądać rozmowa kwalifikacyjna, jak przygotować

dokumenty aplikacyjne i zaprezentować swoją osobę potencjalnemu pracodawcy. Warsztaty składają się z części teoretycznej i praktycznej. Dodatkowo doradca zawodowy przygotowuje specjalnie dla uczestnika Indywidualny Plan Działania.

Aby zwiększyć szansę zatrudnienia proponujemy pomoc w podniesieniu lub nabyciu nowych kwalifikacji. Pomagamy odkryć mocne strony i znaleźć najlepszy sposób rozwijania zdolności.

Dobieramy szkołę lub kursy, na których można zdobyć lub rozwinąć posiadane umiejętności. Kierujemy do instytucji, których oferta edukacyjna jest bezpłatna lub finansujemy wybrane szkolenia. Organizujemy też staże zawodowe, finansowane z realizowanego przez nas projektu w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Pomagamy przy formalnościach związanych z zatrudnieniem.

Posiadamy 16 biur regionalnych w całym kraju. Do ich zadań należy pomoc w rozwiązywaniu wszystkich problemów utrudniających osobom niepełnosprawnym aktywne życie, zdobycie wykształcenia i wejście na rynek pracy. Bezpłatne porady na terenie całego kraju świadczą trenerzy i osoby pomagające szukać pracy. Informujemy, jakie uprawnienia i ulgi przysługują osobom niepełnosprawnym, w jaki sposób załatwić sprawy w urzędach i z jakich form pomocy można skorzystać. Pomagamy w negocjacjach z pracodawcą. Więcej informacji: www.far.org.pl

40

Aktywizacja

przez sztukę, muzykę i teatr

Fundacja „Mimo Wszystko”

Fundacja „Mimo Wszystko” została założona przez aktorkę Annę Dymną w 2003 roku. Jednym z jej głównych celów jest niesienie pomocy dorosłym osobom z niepełnosprawnością intelektualną. Wiele z nich z powodu swojej niepełnosprawności nie będzie nigdy w stanie podjąć pracy zawodowej, dlatego Fundacja skupia się na aktywizacji społecznej.

Jednym z działań prowadzonych przez Fundację są **Warsztaty Terapii Artystycznej**, które umożliwiają osobom niepełnosprawnym rozwijanie umiejętności plastycznych, stolarskich, tkackich, itp. Dzięki uczestnictwu w zajęciach zyskują one poczucie

własnej wartości. Prace wykorzystywane są do promowania twórczości osób niepełnosprawnych.

Dzięki wsparciu uzyskanemu z 1% podatku Fundacja wybudowała w podkrakowskich Radwanowicach „Dolinę Słońca”, ośrodek terapeutyczno-rehabilitacyjny, który wkrótce będzie służył osobom niepełnosprawnym intelektualnie z okolicznych wsi i miasteczek. Będzie to kompleks budynków, w którym znajdzie się miejsce na m.in.: warsztaty plastyczne, tkackie, stolarskie, kulinarne, salę gimnastyczną, teatralną oraz salę doświadczania świata.

Fundacja prowadzi „Teatr Radwanek”, w którym występują osoby niepełnosprawne intelektualnie.

Fundacja jest współorganizatorem **Ogólnopolskiego Festiwalu Twórczości Teatralno-Muzycznej Osób Niepełnosprawnych Intelektualnie „Albertiana”**, w którym co roku uczestniczy około 1 000 osób z całej Polski. Działania teatralne są jedną z metod terapii stosowaną w pracy z osobami niepełnosprawnymi intelektualnie. Wyzwalają w nich wrażliwość na słowo, gest, są formą rozwoju komunikacji werbalnej i pozawerbalnej, rozwijają zdolności aktorskie i muzyczne. Teatr uczy okazywać, ale też kontrolować emocje. Pozwala na ich ekspresję w sposób twórczy i akceptowany społecznie.

Nagrodą dla 5 najlepszych zespołów i solistów jest występ na scenie Teatru im. Juliusza Słowackiego w Krakowie. Jest to wielkie wydarzenie i źródło radości dla nagrodzonych – są podziwiani i doceniani. Większość z nich nigdy nie zagra Hamleta ani Romea, ale dzięki swoim niewielkim rolom zyskują sens życia, uczą się nowych zdań i kroków. Jest to szansa na poznanie innego, lepszego świata. Przez kilkanaście minut na scenie mogą zapomnieć o swoich ograniczeniach i chorobie, mogą być po prostu szczęśliwymi ludźmi. Na tym właśnie polega funkcja terapeutyczna teatru i temu służy „Albertiana”.

Projekty aktywizacyjne realizowane przez Fundację:

- **Festiwal Zaczarowanej Piosenki im. Marka Grechuty** – adresowany do uzdolnionych

wokalnie osób niepełnosprawnych. W czasie wielkiego finału, który odbywa się w czerwcu na krakowskim rynku, finalistom towarzyszą gwiazdy polskiej sceny muzycznej. Uczestnicy konkursu co roku udowadniają, że niepełnosprawność nie jest przeszkodą w tym, aby śpiewać i doskonalić swój warsztat wokalny. Występy młodych artystów biorących udział w Festiwalu są inspiracją nie tylko dla osób niepełnosprawnych, ale także dla zdrowych, które – dzięki emisjom w TVP2 – mogą zobaczyć koncerty półfinałowe i finałowe. Uczestnicy Festiwalu są zapraszani na koncerty w całej Polsce. Biorą również udział w międzynarodowych konkursach i zdobywają na nich czołowe miejsca.

- **Akademia Odnalezionych Nadziei** – adresowana do osób niepełnosprawnych, które chcą rozwijać swoje uzdolnienia i kontynuować edukację, ale nie posiadają wystarczających środków finansowych, aby realizować te cele. Udział w projekcie zapewnia im m.in. stypendia i niezbędne wsparcie finansowe oraz rzeczowe.
- **Spółdzielnia Socjalna Republika Marzeń „Mimo Wszystko”** – miejsce, w którym pracują głównie osoby niepełnosprawne. Głównym zadaniem Republiki jest promowanie sztuki osób niepełnosprawnych – szczególnie na www.republikamarzen.org.

Więcej informacji: www.mimowszystko.org

NaukaBezGranic
KONKURSY I PROGRAMY EDUKACYJNE

phelp2

University of Warsaw Library
Library of Warsaw University
Library of Warsaw University
Library of Warsaw University

Centrum Edukacji dla Osób niepełnosprawnych

organizowane przez Fundację Pomocy
w dziedzinie Matematyki i Informatyki
i w ramach Programu
Pracowni Ruchowej

z zakresu: język polski, prawo i psychologię

zajęcia dla osób
niepełnosprawnych i ich opiekunów

z zakresu: programów biurowych

z zakresu: język polski, matematyka, fizyka, chemia, biologia, geografia, historia, sztuka, muzyka, sport, rekreacja, w tym też w dziedzinie sztuki i kultury.

z zakresu: autoprzezroczystości
i komunikacji z innymi osobami

zajęcia dla osób
niepełnosprawnych i ich opiekunów

organizacja: Fundacja Pomocy
w dziedzinie Matematyki i Informatyki
i w ramach Programu
Pracowni Ruchowej

organizacja: Fundacja Pomocy
w dziedzinie Matematyki i Informatyki
i w ramach Programu
Pracowni Ruchowej

organizacja: Fundacja Pomocy
w dziedzinie Matematyki i Informatyki
i w ramach Programu
Pracowni Ruchowej

organizacja: Fundacja Pomocy
w dziedzinie Matematyki i Informatyki
i w ramach Programu
Pracowni Ruchowej

organizacja: Fundacja Pomocy
w dziedzinie Matematyki i Informatyki
i w ramach Programu
Pracowni Ruchowej

organizacja: Fundacja Pomocy
w dziedzinie Matematyki i Informatyki
i w ramach Programu
Pracowni Ruchowej

organizacja: Fundacja Pomocy
w dziedzinie Matematyki i Informatyki
i w ramach Programu
Pracowni Ruchowej

organizacja: Fundacja Pomocy
w dziedzinie Matematyki i Informatyki
i w ramach Programu
Pracowni Ruchowej

organizacja: Fundacja Pomocy
w dziedzinie Matematyki i Informatyki
i w ramach Programu
Pracowni Ruchowej

organizacja: Fundacja Pomocy
w dziedzinie Matematyki i Informatyki
i w ramach Programu
Pracowni Ruchowej

organizacja: Fundacja Pomocy
w dziedzinie Matematyki i Informatyki
i w ramach Programu
Pracowni Ruchowej

organizacja: Fundacja Pomocy
w dziedzinie Matematyki i Informatyki
i w ramach Programu
Pracowni Ruchowej

organizacja: Fundacja Pomocy
w dziedzinie Matematyki i Informatyki
i w ramach Programu
Pracowni Ruchowej

Aktywizacja

społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych z wykorzystaniem ICT

Fundacja Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnosprawnym Ruchowo

Określają nas cztery hasła: niepełnosprawni, ciągłość działania, ICT i OPP. **Niepełnosprawni** – ponieważ to właśnie do nich kierujemy swoje działania, wspieramy ich dążenia do samorealizacji, rozwoju oraz aktywności zawodowej i społecznej. **Ciągłość** – bo istniejemy od ponad 20 lat, zdobywając wiedzę, rozwijając się i poszerzając zakres oferowanej przez nas pomocy. **ICT** – bo opieramy nasze działania o technologie informacyjno-komunikacyjne, wykorzystujemy ICT jako narzędzie komunikacji z beneficjentami oraz uczymy kompetencji w tym zakresie, aby mogli realizować swoje cele pomimo ograniczeń związanych z niepełnosprawnością. **Organizacja Pożytku Publicznego** – bo działamy dla pożytku społecznego, dzięki ludziom i dla ich dobra.

Czym jest CEiAZON?

CEiAZON to skrót od Centrum Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych. Jest to program, który realizujemy od 2004 roku.

Prowadzimy obecnie trzy Centra: w Warszawie, Opolu i Białymstoku. Oferują one kompleksowe wsparcie w postaci doradztwa, pośrednictwa pracy oraz szerokiej oferty szkoleń. Poniżej przedstawiamy możliwości, z których mogą skorzystać beneficjenci CEiAZON-ów.

Pierwsza rozmowa

Doradca zaczyna pracę od analizy indywidualnych potrzeb i oczekiwań zgłaszającej się do nas osoby. Określa kompetencje zawodowe, potrzeby związane z rozwojem kariery i podniesieniem kwalifikacji. W ten sposób powstaje Indywidualny Plan Działania (IPD), wyznaczający ścieżkę aktywizacyjną, z uwzględnieniem niezbędnych szkoleń, warsztatów, różnych rodzajów doradztwa oraz procesu pośrednictwa pracy.

Doradcy

Wśród naszych pracowników znajdują się prawnicy, psycholodzy oraz doradcy wspomagający rozwój

zawodowy. Pomagają oni w określeniu ścieżki kariery i obszarów aktywności zgodnych z kompetencjami i możliwościami poszczególnych osób. Służą wsparciem w przygotowaniach do procesu poszukiwania pracy oraz w tworzeniu dokumentów aplikacyjnych. Specjaliści w zakresie prawa i aktywizacji pomagają w kwestiach dotyczących dofinansowań, ulg i uprawnień, jakie można uzyskać z tytułu niepełnosprawności, oraz w rozwiązywaniu problemów o charakterze prawnym. Osoby w trudnej sytuacji ekonomicznej mogą liczyć na informacje na temat możliwości i procedur wystąpienia o pomoc socjalną.

Ważnym aspektem aktywizacji zawodowej jest gotowość do zmierzenia się z nowymi wyzwaniami. Psycholodzy wspierają naszych klientów w przygotowaniach do powrotu na rynek pracy lub rozpoczęciu kariery zawodowej. Pomagają też w radzeniu sobie z różnymi negatywnymi konsekwencjami niepełnosprawności.

Szkolenia stacjonarne i e-learning

Oferta bezpłatnych kursów proponowanych przez Fundację jest stale poszerzana tak, aby jak najlepiej odpowiadała na potrzeby rynku pracy. Specjalizujemy się w szkoleniach uczących obsługi komputera i Internetu oraz przygotowujących do Europejskiego Certyfikatu Umiejętności Komputerowych. Organizujemy kursy zawodowe z różnych dziedzin – np. księgowości, grafiki komputerowej. Prowadzimy warsztaty umiejętności miękkich: autoprezentacji, kreatywności, zarządzania sobą w czasie.

Praca: poszukuję, oferuję

Podjęcie pracy to podstawa samorealizacji i samodzielności życiowej. Pomagamy znaleźć odpowiednie oferty zarówno tym, którzy dopiero wchodzi na rynek pracy, jak i tym, którzy chcą postawić kolejny krok na ścieżce rozwoju zawodowego. Ale aktywność naszego działu pośrednictwa to nie tylko pomoc w wyszukiwaniu odpowiednich ofert pracy, stażu lub wolontariatu, ale też wsparcie

Fundacja wypracowała swój model działania przez lata

Centra Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych działają w oparciu o wypracowany na podstawie kilkunastoletnich doświadczeń model kompleksowego wsparcia w procesie aktywizacji zawodowej i społecznej. Geneza modelu sięga 1997 roku, kiedy po raz pierwszy połączyliśmy kursy podnoszące kwalifikacje w zakresie obsługi komputera i Internetu z grupami wsparcia oraz doradztwem indywidualnym. W ten sposób Fundacja stała się prekursorem modelu opartego na trzech filarach: szkoleniach, doradztwie i pośrednictwie pracy. Dzięki wykorzystaniu technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) jesteśmy w stanie objąć swoją pomocą niepełnosprawnych bez względu na miejsce zamieszkania. Przez lata zdobyliśmy doświadczenie w skutecznej pomocy w pokonywaniu barier, z jakimi mierzy się ta grupa. Przy tym ponad połowę zespołu Fundacji stanowią osoby niepełnosprawne, które pomagają klientom, odnosząc się do własnych doświadczeń.

w całym procesie rekrutacyjnym – przygotowaniu do rozmowy kwalifikacyjnej i skompletowaniu dokumentów aplikacyjnych. Pomagamy też pracodawcom w znalezieniu niepełnosprawnych pracowników o kwalifikacjach i predyspozycjach najlepiej dopasowanych do wymagań. Proponujemy doradztwo dotyczące ulg i uprawnień z tytułu zatrudniania osób niepełnosprawnych.

Aktywizacja społeczna i kulturalna

Prowadzimy warsztaty artystyczne, zajęcia integracyjne, organizujemy wspólne wyjścia do kina, teatru i muzeum. Ogłaszamy konkursy plastyczne, fotograficzne i literackie, dzięki którym osoby niepełnosprawne są zmotywowane do rozwijania warsztatu artystycznego. Na terenie Warszawy działa Komisja Podopiecznych, która pomaga przede wszystkim tym osobom, którym zdrowie nie pozwala na kontynuowanie pracy zawodowej. Otrzymują one pomoc socjalną i żywnościową. Tradycją stało się też organizowanie spotkań wigilijnych i wielka-

nocnych. Ten szczególnie czas spędzamy wspólnie, w gronie osób od lat związanych z Fundacją.

Technologie informacyjno-komunikacyjne (ICT)

Szczególną wagę przywiązujemy do technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT). Usługi doradztwa i pośrednictwa pracy odbywają się w formie stacjonarnej i zdalnej (przy pomocy telefonu i Internetu), a duża część szkoleń dostępna jest w formie e-learningowej. Dzięki temu redukujemy trudności i koszty wynikające z konieczności dojazdów.

Technologie komputerowe to również główny przedmiot naszych szkoleń. Dzięki kompetencjom ICT klienci Fundacji zyskują możliwość pracy zdalnej. Dla osób, którym rodzaj i stopień niepełnosprawności utrudnia funkcjonowanie w środowisku zawodowym lub tych, których miejsce zamieszkania jest odległe od potencjalnego pracodawcy, jest niepowtarzalna szansa na uczestnictwo w rynku pracy.

Program e-Centra

E-Centra to program Fundacji realizowany od 2008 roku. Jego celem jest wykorzystanie potencjału 404 Centrów Kształcenia na Odległość na Wsiach – e-Centrów. E-Centra są ważnym miejscem spotkań, integracji, działań edukacyjnych i kulturalnych oraz katalizatorem lokalnych inicjatyw. Każde z nich ma szansę stać się inkubatorem lokalnych inicjatyw. Wyposażone są w komputery, dostęp do Internetu oraz specjalistyczny sprzęt do obsługi komputera przez osoby niepełnosprawne. Użytkownicy mogą korzystać z platformy zawierającej bezpłatne szkolenia e-learningowe.

Ekspert w regionie

Partnerskie projekty pod wspólną nazwą Ekspert w regionie zostały zrealizowane w 12 gminach na terenie województwa mazowieckiego. Ich celem było podniesienie kompetencji mieszkańców w zakresie pozyskiwania funduszy i realizacji projektów ze środków unijnych. Równie istotnym celem było pobudzenie aktywności lokalnych społeczności i wykorzystanie ich potencjału.

Publiczne Punkty Dostępu do Internetu jako miejsce integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych

W ramach projektu przeprowadziliśmy ogólnopolską kampanię informacyjną skierowaną do samorządów oraz mieszkańców wsi i małych miast. Punktem kulminacyjnym było zorganizowanie konferencji „e-Centra przestrzenią integracji osób z niepełnosprawnością”, podczas której poruszano problematykę barier w dostępie do technologii ICT oraz omawiano możliwości ich przełamania. Pokazano również, że e-Centra mogą służyć jako na-

48

Wybrane projekty Programu e-Centra

Oprogramowanie dla e-Centrów

W ramach grantu otrzymanego od firmy Microsoft Fundacja wyposażyła e-Centra w bogaty pakiet oprogramowania zawierający: MS Office, Project, Visio, SQL Server, Visual Studio. Mogą z nich korzystać wszyscy użytkownicy e-Centrów.

rzędzie aktywizacji osób niepełnosprawnych tam, gdzie stacjonarna oferta pomocy jest bardzo uboga. W ramach konferencji przeprowadzono warsztaty dotyczące: samozatrudnienia, ekonomii społecznej, alternatywnych form zatrudnienia oraz ICT w aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych.

Centra kształcenia na odległość – edukacyjna sieć wsparcia dla niepełnosprawnych mieszkańców wsi i małych miast

Celem projektu było podniesienie świadomości dotyczącej znaczenia edukacji i integracji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych z terenów wiejskich. Fundacja opracowała i wydała publikację promującą dobre praktyki realizowane w e-Centrach oraz omawiającą możliwości pozyskiwania funduszy na ich działanie. Publikacja została rozdyskrebowana do samorządów, instytucji pomocowych i e-Centrow w całej Polsce, a jej wersja elektroniczna jest dostępna *on-line*.

E-Centra – szansa, czy zmarnowany potencjał?

23 czerwca 2009 roku w Sejmie RP odbyła się konferencja, której uczestnikami byli przedstawiciele administracji rządowej i samorządowej, pracownicy organizacji i instytucji pomocowych. Celem była debata na temat wykorzystania e-Centrow, w szczególności dla potrzeb osób niepełnosprawnych.

E-Centra szansą na usamodzielnienie się niepełnosprawnych mieszkańców z terenów wiejskich 2010-2012

Celem projektu jest umożliwienie niepełnosprawnym swobodnego dostępu do pozaformalnej edukacji zawodowej oraz profesjonalnych szkoleń. Uczestnicy biorą udział w warsztatach podnoszących kompetencje zawodowe i społeczne. Ważnym aspektem projektu jest działanie środowiskowych grup wsparcia, w ramach których uczestnik rozwija swoje umiejętności społeczne oraz wyznacza optymalny kierunek rozwoju psychospołecznego. Do realizacji projektu wykorzystywane jest zaplecze i potencjał e-Centrow.

Ogólnopolski portal e-Centra

Portal jest tworzony przez Fundację w partnerstwie z firmą Microsoft. Serwis powstaje z myślą o osobach mających utrudniony dostęp do rozproszonych w Internecie bezpłatnych zasobów edukacyjnych. Celem Fundacji jest skupienie tych materiałów na jednej platformie, aby użytkownicy e-Centrow mogli swobodnie dokształcać się, podnosić kwalifikacje oraz rozwijać zainteresowania.

Portal e-Centra będzie platformą wymiany wiedzy, doświadczeń i dobrych praktyk. Umożliwi nawiązanie kontaktów pomiędzy tysiącami e-Centrow w całej Polsce. Dzięki takiemu modelowi działania e-Centra będą mogły inicjować wspólne projekty i poszukiwać partnerów do ich realizacji. Start portalu planowany jest na pierwsze półrocze 2012 roku.

GRZEGORZ

Jestem osobą niewidomą. Byłem uczestnikiem projektu „Poznaj siebie 2”, w ramach którego odbyłem 30-godzinne szkolenie z instruktorem z zakresu orientacji przestrzennej w moim miejscu zamieszkania. Skorzystałem też ze szkolenia z obsługi dnia codziennego.

Dzięki ćwiczeniom i nabytej tam wiedzy stałem się bardziej samodzielny i nabrałem pewności w poruszaniu się. Mogę wyjść sam z domu na zakupy, na spacer do parku, do lekarza czy do kościoła i nie zabierać ze sobą przewodnika.

Cenne były też spotkania w grupie wsparcia. Pomogły mi one w nawiązaniu nowych kontaktów i otworzeniu się na innych. Wiele pożytecznych informacji zdobyłem także na spotkaniach z tyflopedagogiem, doradcą zawodowym i psychologiem.

Zachęcam niewidomych do udziału w takich projektach i do tego, by nie bali się wyjść z domu i jak najczęściej poruszali się samodzielnie.

WOLONTARIUSZ

Do wolontariatu na Igrzyskach zgłosiłem się na ochotnika – z początku po to, aby móc zwolnić się z lekcji. Na tego typu imprezie wolontariuszem byłem pierwszy raz i nie przypuszczałem, że będzie to tak ciężka, a zarazem dająca satysfakcję praca.

Wcześniej osoby niepełnosprawne spotykałem głównie na ulicy. Najczęściej nie zwracałem na nie uwagi, a nawet czasem denerwowało mnie ich zachowanie. Po doświadczeniach z Igrzysk już wiem, że są to takie same osoby jak ja – nieważne, czy poruszające się na wózku inwalidzkim czy z zespołem Downa. Ci ludzie tak samo się cieszą, mają marzenia, wolę walki. Było to wyraźnie widoczne w trakcie zawodów.

Bardzo się cieszę, że zostałem wolontariuszem. Kiedy opowiadaliśmy w szkole o Igrzyskach i o niepełnosprawnych zawodnikach reszcie klasy, zauważyłem, że inni uczniowie podchodzą do tego tematu tak, jak ja wcześniej. Tak naprawdę nic nie wiedzą o tych osobach, nie zdają sobie sprawy z ich problemów. Uważam, że powinno być więcej okazji do spotkań z osobami niepełnosprawnymi, aby pokazać, że ich świat jest taki sam jak osób sprawnych.

HISTORIE OSOBIŚCIE

Ważne fakty z historii Fundacji

Powołanie Fundacji Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnym Ruchowo – fundatorzy, to grupa matematyków i informatyków, Polska Akademia Nauk oraz Polskie Towarzystwo Informatyczne

1990

1994-2005

Charytatywne Bale Informatyków – gościli corocznie przedstawicieli największych firm informatycznych i przedstawicieli środowiska informatyków, skupiając się na pozyskaniu funduszy na rzecz osób niepełnosprawnych

Warsztaty Aktywizacji Zawodowej – pionierski program mający na celu aktywizację zawodową

1996

1997

Pierwszy portal dla osób niepełnosprawnych „Internet dla Niepełnosprawnych”

Nagroda Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich dla redaktor naczelnej pani Krystyny Karwickiej-Rychlewicz za gazetę internetową „Kurier IdN”

1999-2007

„Kurier IdN”, pierwsza gazeta internetowa skierowana do środowiska niepełnosprawnych

Krzysztof Markiewicz, twórca portalu IdN i wieloletni przewodniczący Zarządu Fundacji, otrzymuje nagrodę Billa Gatesa, w uznaniu dla znaczenia społecznego i innowacyjności tego portalu

2001

2002

Nagroda Tele@ przyznana przez organizację Fuga Mundi w kategorii „Innowacje w Edukacji i Pracy”

2003

2004

Uzyskanie statusu Organizacji Pożytku Publicznego (OPP)

Powstaje Centrum Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych w Warszawie

Fundacja rozpoczyna prowadzenie jednej z pierwszych pozarządowych Agencji Pośrednictwa Pracy

2007

2008

Początek projektu, w wyniku którego powstają 404 Centra Kształcenia na Odległość na Wsiach

Inauguracja Programu e-Centra

2009

2010

W Opolu i Białymstoku powstają Centra Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych

Program e-Centra zostaje wyróżniony podczas E-skills week pod patronatem Komisji Europejskiej

Centrum Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych w Warszawie

ul. Narbutta 49/51 lok. 2

02-529 Warszawa

tel.: 22 565 48 79

e-mail: fpmiir@idn.org.pl

Centrum Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych w Opolu

ul. Koraszewskiego 8-16

45-011 Opole

tel.: 77 453 64 81 wew. 392

e-mail: opole@idn.org.pl

Centrum Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych w Białymstoku

ul. Legionowa 28 lok. 607

15-281 Białystok

tel.: 85 679 26 65

e-mail: bialystok@idn.org.pl

Przewodnik

po uprawnieniach i ulgach dla osób niepełnosprawnych

Niniejszy przewodnik kierujemy zarówno do osób niepełnosprawnych, jak i osób znajdujących się w ich najbliższym otoczeniu: rodzin, znajomych, przedstawicieli instytucji i organizacji. Naszym celem jest pokazanie narzędzi, jakie można wykorzystać, aby zmienić życie na bardziej aktywne. Jak udowadniają historie ludzi zamieszczone w naszej publikacji – zmiana, która wydawała się wcześniej nieosiągalna, a czasem niepotrzebna, jest możliwa i przynosi zaskakujące efekty: np. lepszą jakość życia. Czasami wystarczą sprzyjające okoliczności, wsparcie i trochę chęci. Bycie osobą niepełnosprawną nie musi skazywać na bierność i poddawanie się napotkanym ograniczeniom. Nasz przewodnik wskaże rozwiązania i narzędzia, z których osoba niepełnosprawna może skorzystać. Na końcu artykułu umieściliśmy dane organizacji i instytucji, do których można się zwrócić, jeśli pojawią się pytania lub wątpliwości.

Jak poruszać się po przewodniku?

Podstawowe informacje o orzeczeniach	54
Kariera zawodowa	55
Ulgi i uprawnienia przysługujące wszystkim osobom niepełnosprawnym	56
Ulgi dla osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności	58
Ulgi dla osób ze umiarkowanym stopniem niepełnosprawności	60
Ulgi dla osób ze lekkim stopniem niepełnosprawności	61
Ulgi i uprawnienia dla wybranych grup	62
Gdzie szukać więcej informacji?	63

54

Informacje podstawowe

Orzeczenie potwierdzające niepełnosprawność

Istnieje kilka rodzajów dokumentów potwierdzających niepełnosprawność. Wydawane są przez różne organy i dają odmienne uprawnienia. Wśród nich należy wymienić przede wszystkim orzeczenia o stopniu niepełnosprawności wydawane dla celów pozarentowych przez Powiatowe Zespoły do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności oraz takie orzeczenia, które przyznają prawo do renty – orzeczenia ZUS i KRUS o niezdolności do pracy.

Zespoły do Spraw Orzekania o niepełnosprawności mogą orzec stopień znaczny, umiarkowany lub lekki. W zależności od przyznanego stopnia, przysługują odmienne uprawnienia. Orzeczenia wydawane przez inne organy, np. ZUS, mogą stanowić o:

- całkowitej niezdolności do pracy i samodzielnej egzystencji, co jest równoznaczne z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności,
- niezdolności do samodzielnej egzystencji, co jest równoznaczne z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności,
- całkowitej niezdolności do pracy, co jest równoznaczne z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności,
- o częściowej niezdolności do pracy, w zależności od okresu, w jakim orzeczenie zostało wydane:
 - od 1 września do 31 grudnia 1997 r., jest równoznaczne (do czasu upływu ważności) z orzeczeniem o lekkim stopniu niepełnosprawności,
 - od 1 stycznia 1998 roku do 16 sierpnia 1998 r. jest równoznaczne (do czasu upływu ważności) z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności,

- od 17 sierpnia 1998 r. jest równoznaczne z orzeczeniem o lekkim stopniu niepełnosprawności.

Jeśli stan zdrowia danej osoby pogorszył się lub nie zgadza się z ustaleniami orzeczenia – można wystąpić o ponowną ocenę sprawności.

Czemu służy orzeczenie?

Posiadanie orzeczenia pozwala na korzystanie z różnych form pomocy, ulg i uprawnień, takich jak:

- w zakresie aktywizacji zawodowej i zatrudnienia – możliwość uzyskania odpowiedniego zatrudnienia, np. w zakładach pracy chronionej, zakładach aktywności zawodowej. Oczywiście nie oznacza to, że osoby niepełnosprawne mogą pracować wyłącznie w warunkach pracy chronionej. Mogą one pracować także na otwartym rynku pracy,
- możliwość korzystania ze szkoleń (w tym specjalistycznych i zawodowych),
- przywileje pracownicze osób niepełnosprawnych (np. prawo do dodatkowych urlopów, przerw w pracy),
- ulgi podatkowe, komunikacyjne, zwolnienie z abonamentu radiowo-telewizyjnego, tańsze bilety do kina czy muzeum,
- w zakresie rehabilitacji, np. możliwość uczestniczenia w terapii zajęciowej,
- zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze oraz pomoce techniczne ułatwiające funkcjonowanie danej osoby,

- usługi socjalne, opiekuńcze, terapeutyczne, rehabilitacyjne, świadczone przez instytucje pomocy społecznej, organizacje pozarządowe oraz inne placówki,
- uprawnienia do zasiłku pielęgnacyjnego i innych świadczeń (np. dodatków do zasiłku rodzinnego) związanych z niepełnosprawnością,

Aby korzystać z ulg i uprawnień przysługujących osobom niepełnosprawnym, należy posiadać aktualny dokument potwierdzający niepełnosprawność.

Kariera zawodowa

Orzeczenie a praca

Żaden typ orzeczenia stwierdzającego niepełnosprawność nie wyklucza całkowicie możliwości znalezienia pracy, a podjęcie zatrudnienia nie zawsze wiąże się z utratą prawa do pobierania renty. Osiągnięcie dodatkowych przychodów przez rencistę może oczywiście wpłynąć na wysokość wypłacanego przez ZUS świadczenia.

- Osoby pobierające rentę socjalną mogą zarobić do 70 proc. przeciętnego wynagrodzenia bez utraty świadczenia. Po osiągnięciu wyższego przychodu świadczenie będzie zawieszane.
- W przypadku renty z tytułu niezdolności do pracy osiągnięcie przychodu powyżej 70 proc. przeciętnego wynagrodzenia oznacza, że renta zostanie proporcjonalnie zmniejszona. Jeśli dodatkowy przychód przewyższy 130 proc. przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, świadczenie to zostanie zawieszane.

Szczegółowe informacje określające kwoty znajdują się na stronie internetowej ZUS www.zus.pl. Można też skorzystać z Telefonicznego Serwisu Informacyjnego dla Klientów ZUS: 801 044 044 z telefonów stacjonarnych, 22 43 33 000 z telefonów komórkowych.

Zatrudnienie

Warto, aby osoba niepełnosprawna była świadoma tego, że zatrudniający ją pracodawca może otrzymać dofinansowanie z tego tytułu. Środki na to pochodzą z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Są to:

- dofinansowania do wynagrodzenia,
- zwrot kosztów przystosowania i adaptacji istniejących stanowisk pracy,
- zwrot kosztów wyposażenia stanowisk pracy,
- zwrot miesięcznych kosztów zatrudnienia pracownika pomagającego niepełnosprawnemu w pracy – jeśli taka pomoc jest potrzebna,
- refundacja kosztów szkolenia niepełnosprawnego pracownika.

Działalność gospodarcza

Informacje na temat pomocy finansowej dla niepełnosprawnych przedsiębiorców są dostępne w Urzędzie Pracy. Dotacja może być przyznana na: podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej oraz na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej. Pomocą może też służyć Państwowy Fundusz Rehabilitacji

Osób Niepełnosprawnych, przyznając refundację składek na ubezpieczenia społeczne. Taka refundacja dotyczy nie tylko osób niepełnosprawnych prowadzących działalność gospodarczą, ale również niepełnosprawnych rolników lub rolników zobowiązanych do opłacania składek za niepełnosprawnego domownika.

Osoby niepełnosprawne są jedną z grup priorytetowych programów unijnych, dlatego mogą liczyć na ułatwienia w uzyskiwaniu środków z funduszy UE na prowadzenie firmy.

Osobom, które zaciągnęły kredyt bankowy na kontynuowanie działalności gospodarczej albo prowadzenie własnego lub dzierżawionego gospodarstwa rolnego, gmina może dofinansować jego spłatę do wysokości 50 proc. wartości oprocentowania.

Ulgi i uprawnienia przysługujące wszystkim osobom niepełnosprawnym

Dofinansowanie PCPR

Warto skorzystać z dofinansowań PFRON realizowanych przez Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie. Dotyczą one:

- turnusów rehabilitacyjnych,
- likwidacji barier architektonicznych, np. wybudowania podjazdu, przeróbek budowlanych ułatwiających codzienne czynności w domu,
- likwidacji barier technicznych, np. zakupu windy, odpowiedniego oświetlenia,

- likwidacji barier w komunikowaniu się, np. zakupu komputera,
- przedmiotów i sprzętu ortopedycznego.

Zasady przyznawania dofinansowań przez poszczególne Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie mogą się różnić, dlatego warto dowiedzieć się, jakie obowiązują w konkretnej gminie. Zarówno informacje, jak i formularze znajdują się na stronie internetowej właściwego ośrodka.

Programy realizowane przez gminy

Samorząd gminny może realizować program Asystent Osoby Niepełnosprawnej. Daje on możliwość skorzystania ze wsparcia wykwalifikowanego asystenta, przede wszystkim w pokonywaniu barier architektonicznych i komunikowaniu się z otoczeniem. Gminy często oferują specjalny transport osób niepełnosprawnych.

Zniżki komunikacyjne

Prawo do ulgowych lub bezpłatnych przejazdów w komunikacji miejskiej ustalają władze danego miasta – dlatego też w różnych miastach Polski osoby niepełnosprawne mogą korzystać z innych zwolnień i ulg.

Dzieci i młodzież niepełnosprawna ucząca się oraz ich opiekunowie lub rodzice mają prawo do 78 proc. ulgi w pociągach PKP i autobusach PKS podczas dojazdu i powrotu z:

- przedszkola,
- szkoły podstawowej,
- gimnazjum,
- szkoły średniej,
- zasadniczej szkoły zawodowej,
- studiów,
- placówki opiekuńczo-wychowawczej,
- placówki oświatowo-wychowawczej,
- specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego,
- specjalnego ośrodka wychowawczego,
- ośrodka umożliwiającego dzieciom i młodzieży spełnianie obowiązku szkolnego i obowiązku nauki,
- ośrodka rehabilitacyjno-wychowawczego,
- domu pomocy społecznej,
- ośrodka wsparcia,
- zakładu opieki zdrowotnej,
- poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej,
- oraz turnusu rehabilitacyjnego.

Zniżki komunikacyjne dla dorosłych osób niepełnosprawnych omówione są szerzej w punktach dotyczących poszczególnych stopni niepełnosprawności.

Ulgi podatkowe

Co roku rozliczając PIT każda osoba niepełnosprawna może korzystać z ulgi z tytułu następujących wydatków:

- na wyposażenie i adaptację mieszkania do potrzeb wynikających z rodzaju niepełnosprawności,

- na przystosowanie samochodu lub innych pojazdów mechanicznych do potrzeb wynikających z rodzaju niepełnosprawności,
- na zakup i naprawę sprzętu, urządzeń i narzędzi technicznych niezbędnych dla rehabilitacji i ułatwiających wykonywanie czynności życiowych,
- na zakup wydawnictw i materiałów szkoleniowych, stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
- odpłatności za turnus rehabilitacyjny,
- odpłatności za leczenie w zakładzie lecznictwa uzdrowiskowego, w zakładzie rehabilitacji leczniczej, zakładach opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych,
- odpłatności za zabiegi rehabilitacyjne,
- na opiekę pielęgniarską nad osobą niepełnosprawną w domu, jeżeli jest w okresie przewlekłej choroby uniemożliwiającej poruszanie się,
- na lekarstwa przepisane przez lekarza specjalistę w związku z niepełnosprawnością – obecnie są to wydatki na leki w kwocie powyżej 100 PLN miesięcznie,
- na opłacenie tłumacza języka migowego,
- na odpłatny i konieczny przewóz na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne karetką transportu sanitarnego,
- na odpłatne przejazdy środkami transportu publicznego związane z pobytem na turnusie rehabilitacyjnym, w zakładzie lecznictwa

uzdrowiskowego, w zakładzie rehabilitacji leczniczej, zakładach opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych, a w przypadku dzieci i młodzieży niepełnosprawnej lub dzieci osób niepełnosprawnych do 25 roku życia – również na koloniach i obozach.

Ulgi dla osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności

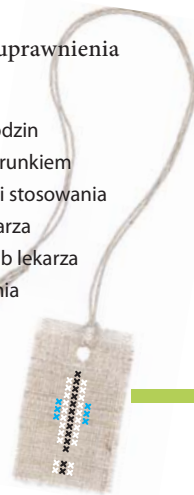
Osoby pracujące

Prawo pracy przewiduje następujące uprawnienia z tytułu niepełnosprawności:

- możliwość skróconego czasu pracy (7 godzin w ciągu dnia, 35 godzin w tygodniu). Warunkiem jest uzyskanie zaświadczenia o celowości stosowania skróconego wymiaru czasu pracy od lekarza prowadzącego badania profilaktyczne lub lekarza sprawującego opiekę (koszty tego badania ponosi pracodawca),

Przy skróconym czasie pracy wysokość wynagrodzenia nie może się zmniejszyć.

- maksymalny czas pracy to 8 godzin w ciągu dnia oraz 40 godzin w tygodniu,
- o ile praca nie polega na pilnowaniu (np. konwojent, portier, dozorca), osoba niepełnosprawna jest zwolniona od pracy w godzinach nocnych i nadliczbowych. Wyjątkiem od tej reguły jest sytuacja, kiedy pracownik występuje z wnioskiem i zgodą lekarza medycyny pracy na pracę w takich warunkach,

- dwie 15-minutowe przerwy na 6 godzin pracy dziennie, a jeśli do pracy wykorzystywane są monitory, dodatkowe 5 minut przerwy po każdej pełnej godzinie,
- dodatkowe 10 dni urlopu rocznie – aby uzyskać to prawo trzeba przepracować rok od wydania orzeczenia o stopniu niepełnosprawności,
- zwolnienie od pracy z zachowaniem prawa do wynagrodzenia w związku z wyjazdem na turnus rehabilitacyjny – do 21 dni roboczych, nie częściej niż raz do roku,
- można uzyskać zwolnienie od pracy, jeżeli istnieje konieczność: wykonania badań specjalistycznych, przeprowadzenia zabiegów leczniczych, rehabilitacyjnych, zakupu lub naprawy sprzętu ortopedycznego, a nie ma możliwości wykonania tych czynności po godzinach pracy.

Karta parkingowa

Jeśli tak wskazano w orzeczeniu, można ubiegać się o kartę parkingową uprawniającą do bezpłatnego parkowania na miejscach specjalnie wydzielonych dla osób niepełnosprawnych (tzw. kopertach) oraz do niestosowania się do niektórych znaków drogowych. Kartę parkingową można uzyskać we właściwym starostwie. Jest ona odpłatna.

Kartę parkingową mogą stosować osoby niepełnosprawne lub przewożący je kierowcy.

Ulgi podatkowe

Osoby rozliczające się z Urzędem Skarbowym mogą liczyć na:

- odliczenia od dochodu z tytułu korzystania z usług opiekuńczych,
- jeśli niepełnosprawność dotyczy narządu ruchu, odliczeniu od dochodu podlegają fundusze wydane na opłacenie przewodnika – maksymalna kwota odliczenia w roku podatkowym wynosi 2 280 zł,
- pomniejszenie dochodu o wydatki poniesione w związku z:
 - używaniem samochodu osobowego stanowiącego własność lub współwłasność na potrzeby związane z przewozem na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne – górny limit odliczenia wynosi 2 280 zł,
 - odpłatnym, koniecznym przewozem na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne karetką oraz innymi środkami transportu.
- jeśli niepełnosprawność dotyczy wzroku, można odliczyć od dochodu wydatki na utrzymanie psa przewodnika oraz na opłacenie przewodników – maksymalna kwota odliczenia w roku podatkowym wynosi 2 280 zł na każdy z tych celów,
- zwolnienie od obowiązku wpłaty podatku od czynności cywilnoprawnych przy nabyciu na własne potrzeby sprzętu rehabilitacyjnego, wózka inwalidzkiego, motoroweru, motocyklu lub samochodu osobowego.

Członkowie rolniczych spółdzielni produkcyjnych mający orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności mogą skorzystać z ulgi podatkowej w odniesieniu do gruntów stanowiących działki przyzagrodowe.

Ulgi komunikacyjne

Podróżnym ze znacznym stopniem niepełnosprawności przysługują następujące ulgi (w przypadku PKP tylko w 2. klasie w komunikacji krajowej):

- 49 proc. w pociągach osobowych i autobusach PKS komunikacji zwykłej,
- 37 proc. w pociągach TLK i pospiesznych oraz w autobusach PKS linii pospiesznych i przyspieszonych,
- osobom niewidomym przysługuje ulga 93 proc. na przejazd pociągami osobowymi PKP i autobusami zwykłymi PKS, a 51 proc. na pozostałe pociągi PKP oraz przyspieszone i pospieszne autobusy,
- opiekun lub przewodnik osoby o znacznym stopniu niepełnosprawności lub osoby niewidomej niezależnie od stopnia niepełnosprawności, ma prawo do 95 proc. ulgi w pociągach PKP i autobusach PKS.

Studenci

Studenci ze znacznym stopniem niepełnosprawności mogą ubiegać się o:

- stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych – jego wysokość jest ustalana przez poszczególne uczelnie,
- w ramach programu Student II realizowanego przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych: dofinansowanie do opłat za czesne, kosztów zakwaterowania, dojazdów do szkoły oraz opłat za uczestnictwo w zajęciach, które mają na celu podniesienie sprawności fizycznej i psychicznej. Program dotyczy także studiów podyplomowych, doktoranckich i szkół policealnych, a wszelkie formalności związane z tym programem można załatwić w najbliższym oddziale PFRON.

Ulgi dla osób z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności

Osoby pracujące

Osoby pracujące z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności mają te same uprawnienia jak osoby ze stopniem znacznym (str. 58).

Karta parkingowa

Uprawnienia wynikające z posiadania karty parkingowej są takie same jak w przypadku osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności (str. 59).

Ulgi podatkowe

Osoby rozliczające się z Urzędem Skarbowym mogą liczyć na pomniejszenie dochodu o wydatki poniesione w związku z:

- używaniem samochodu osobowego stanowiącego własność lub współwłasność na potrzeby związane

z przewozem na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne – górny limit odliczenia wynosi 2 280 zł,

- odpłatnym, koniecznym przewozem na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne karetką oraz innymi środkami transportu,
- jeśli niepełnosprawność dotyczy wzroku, można odliczyć od dochodu wydatki na utrzymanie psa przewodnika oraz na opłacenie przewodników – maksymalna kwota odliczenia w roku podatkowym wynosi 2 280 zł na każdy z tych celów,
- zwolnienie od obowiązku wpłaty podatku od czynności cywilnoprawnych przy nabyciu na własne potrzeby sprzętu rehabilitacyjnego, wózka inwalidzkiego, motoroweru, motocyklu lub samochodu osobowego.

Członkowie rolniczych spółdzielni produkcyjnych mający orzeczenie o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności mogą skorzystać z ulgi podatkowej w odniesieniu do gruntów stanowiących działki przyzagrodowe.

Studenci

Studenci z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności mogą ubiegać się o:

- stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych – jego wysokość zależy od uczelni,
- w ramach programu Student II realizowanego przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepeł-

nosprawnych: dofinansowanie do opłat za naukę, kosztów zakwaterowania, dojazdów do szkoły, uczestnictwa w zajęciach, które mają na celu podniesienie sprawności fizycznej i psychicznej. Program dotyczy także studiów podyplomowych, doktoranckich i szkół policealnych, a wszelkie formalności związane z tym programem można załatwić w najbliższym oddziale PFRON.

Ulgi komunikacyjne

Dotyczą tylko osób niewidomych podróżujących środkami transportu publicznego. Mają one prawo do 37 proc. ulgi w 2. klasie pociągów PKP oraz w autobusach PKS.

Ulgi dla osób z lekkim stopniem niepełnosprawności

Karta Parkingowa

Osoba niepełnosprawna z lekkim stopniem niepełnosprawności może zdobyć możliwość korzystania z karty parkingowej jedynie w przypadku ustalenia przyczyny niepełnosprawności oznaczonej symbolem 05-R (upośledzenie narządu ruchu) lub 10-N (choroba neurologiczna).

Studenci

Studenci mogą uzyskać stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych. Nie ma znaczenia tryb studiów: dzienny, wieczorowy lub zaoczny, ani to, czy szkoła jest publiczna czy niepubliczna oraz osiągany dochód. Wysokość takiego stypendium zależy od uczelni.

Ulgi komunikacyjne

Osoby niepełnosprawne (tylko osoby niewidome) podróżujące środkami transportu publicznego mają prawo do 37 proc. ulgi w 2. klasie pociągów PKP oraz w autobusach PKS.

Ulgi podatkowe

Jeśli niepełnosprawność wynika ze schorzenia narządów ruchu i został zakupiony na własne potrzeby sprzęt rehabilitacyjny, wózek inwalidzki, motorower, motocykl lub samochód osobowy, przysługuje zwolnienie od obowiązku wpłaty podatku od czynności cywilnoprawnych.

- pomoc w zakupie wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym wraz z dodatkowym wyposażeniem umożliwiającym jego właściwą eksploatację wynikającą z rodzaju i zakresu niepełnosprawności adresata programu,
 - pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym, tj. w zakupie części zamiennych, akumulatorów, dodatkowego wyposażenia i/lub w pokryciu kosztów niezbędnych napraw, remontów, przeglądów technicznych, konserwacji i renowacji,
 - pomoc w uzyskaniu prawa jazdy kategorii B.
- **Pitagoras 2007** – program pomocy osobom z uszkodzeniem słuchu,
 - **Student II** – kształcenie ustawiczne osób niepełnosprawnych.

62 Ulgi i uprawnienia dla wybranych grup

Programy, które aktualnie są realizowane przez PFRON:

- **Junior** – realizowany w ramach Krajowego Programu Aktywizacji Zawodowej Absolwentów „Pierwsza Praca”, którego celem jest umożliwienie wejścia w życie zawodowe młodym osobom niepełnosprawnym,
- **Komputer dla Homera 2010** – dla osób z uszkodzeniem wzroku,
- **Pegaz 2010** realizowany w następujących obszarach:
 - pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do samochodu,
 - pomoc w zakupie podstawowego i/ lub specjalistycznego sprzętu komputerowego wraz z oprogramowaniem,

Szczegółowe informacje znajdują się na stronie www.pfron.org.pl. Zapytania można składać drogą elektroniczną pod adresem: coi@pfron.org.pl. Możliwy jest również kontakt telefoniczny z Oddziałem lub centralą PFRON pod numerami telefonów: 22 50 55 379, 22 50 55 372, 22 50 55 276, 22 50 55 463.

Osobom niesłyszącym od 1 kwietnia 2012 roku przysługiwać będzie możliwość skorzystania z pomocy osoby przybranej, przeszkolonego pracownika in-

stytucji lub tłumacza zapewnionego i opłaconego przez urząd np. przy wyrabianiu paszportu lub zmianie adresu zameldowania.

Osobą przybraną może być dowolnie wybrany przez niesłyszącego człowiek, który ukończył 16 lat. Niepełnosprawny będzie mógł skorzystać z jego pomocy w kontakcie np. z urzędami, policją, szpitalem.

**Niesłyszący powinien zgłosić
chęć skorzystania z pomocy
przy załatwianiu sprawy
co najmniej trzy dni przed
planowaną wizytą w urzędzie.**

Inaczej będzie, gdy niesłyszący będzie chciał skorzystać z pomocy przeszkolonego pracownika lub tłumacza polskiego języka migowego (PJM), systemu językowo-migowego (SJM) lub sposobu komunikowania się osób głuchoniewidomych (SKOGN). Obowiązek stosowania jednego z tych rozwiązań mają tylko organy administracji publicznej – więc w sytuacji, gdy niesłyszący będzie chciał załatwić sprawę na policji lub będzie miał zaplanowaną wizytę w szpitalu, będzie mógł skorzystać tylko z pomocy osoby przybranej.

Osoby, które mają problem z dotarciem do urzędu pocztowego, mogą korzystać z bezpłatnej usługi doręczania listów, paczek i przekazów bezpośrednio do domu. Listonosz powinien również

przyjąć w domu prawidłowo opłaconą przesyłkę (nie może to być przesyłka rejestrowana). Do tych udogodnień mają prawo osoby:

- z uszkodzeniem narządu ruchu powodującym konieczność korzystania z wózka inwalidzkiego,
- niewidome lub ociemniałe.

Zapotrzebowanie na usługę zgłasza się w urzędzie pocztowym właściwym dla miejsca zamieszkania lub u listonosza obsługującego rejon.

Ulgi i uprawnienia opisano wg stanu prawnego na dzień 1 stycznia 2012 r.

Gdzie szukać więcej informacji?

W Internecie:

- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, www.pfron.org.pl
- Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych www.niepelnosprawni.gov.pl
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie www.pcprr.info
- Zakład Ubezpieczeń Społecznych www.zus.pl
- Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego www.krus.gov.pl
- Fundacja Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnosprawnym Ruchowo www.fpmiinr.org.pl

- Inne fundacje i stowarzyszenia wspierające osoby niepełnosprawne można znaleźć w bazie **www.ngo.pl** oraz na **www.niepelnosprawni.pl**

W instytucjach i organizacjach:

- W urzędzie gminy, w starostwie, w Ośrodku Pomocy Społecznej lub w bezpośrednio w ZUS-ie/ KRUS-ie/ Urzędzie Skarbowym, itp.

Nie trzeba koniecznie udawać się tam osobiście – chyba że wymaga tego załatwienie sprawy. Warto najpierw zasięgnąć informacji telefonicznie: czy dany urząd zajmuje się interesującym nas rodzajem spraw, jakie są przepisy i jakie dokumenty należy mieć ze sobą w celu załatwienia danej sprawy.

Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych

ul. Nowogrodzka 11
00- 513 Warszawa
tel.: 22 529 06 00, 22 529 06 01

Adres korespondencyjny:
ul. Nowogrodzka 1/3/5
00-513 Warszawa

Centrum Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych w Warszawie

ul. Narbutta 49/51 lok. 2
02-529 Warszawa
tel.: 22 565 48 79
e-mail: fpmiinr@idn.org.pl

Centrum Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych w Opolu

ul. Koraszewskiego 8-16
45-011 Opole
tel.: 77 453 64 81 wew. 392
e-mail: opole@idn.org.pl

Centrum Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych w Białymstoku

ul. Legionowa 28 lok. 607
15-281 Białystok
tel.: 85 679 26 65
e-mail: bialystok@idn.org.pl

Fundacja Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnym Ruchowo

ul. Twarda 51/55, 00-818 Warszawa, tel.: 22 697 87 84, e-mail: fpmiinr@idn.org.pl

KRS: 0000049694

www.fpmiinr.org.pl

Wspierają nas:

Microsoft

Fundacja jest Organizacją Pożytku Publicznego. Możesz przekazać 1% swojego podatku na naszą działalność.
Więcej informacji znajdziesz na stronie: www.wystartuj.org.pl

ISBN 978-83-932732-3-2